

EL CENTRE D'ESTUDIS HISTÒRICS
DE LLAGOSTERA (1966-1973).

Marc Ojosnegros Marín

Màster en Gestió del Patrimoni en l'Àmbit Local
Universitat de Girona
Director: Dr. Josep Burch Rius

El Centre d'Estudis Històrics de Llagostera(1966-1973)

Marc Ojosnegros Marín

Treball Final del Màster en gestió del Patrimoni Cultural

Director: Josep Burch Rius

Universitat de Girona, setembre de 2013.

AGRAÏMENTS

La redacció del present treball ha esdevingut possible gràcies a les persones que han facilitat desinteressadament tot el suport necessari per a la seva redacció. Primer de tot, agrair a les persones que van viure l'eclosió d'un nou interès per la recuperació de la història i la cultura i a aquells que l'han recollit amb els seus articles, publicacions i recerques. Aquelles que amb la seva memòria oral han accedit a ser entrevistats per a que les fonts orals no quedin en l'oblit. Aquelles persones que malgrat la seva avançada edat s'han avingut ha recordar una època de la seva vida en uns moments difícils per a allò local.

Narcís Vert, Antoni Mascort, Josep Cantó, Emilia Mascort, Josep Albà o Pompeu Pascual són alguns dels noms de les persones que d'alguna manera van estar implicades en l'esdevenir dels fets que es relaten en aquest treball. Es quedaran a la memòria aquelles altres persones que per circumstàncies diferents no han pogut aportar la seva visió del passat de Llagostera. Així, no obstant, cal agrair a tots els que van participar d'aquella revifalla de l'interès per recuperar la història pròpia. En properes revisions de ben segur que es podrien resseguir les vides d'aquells que ja no hi són o d'aquells que per qüestió de temps no estan dins el recull de fonts orals del present treball.

En segon lloc agrair a Josep Maria Llorenç, i Marta Albà la facilitat amb la que han obert els seus arxius per a poder consultar les dades que permeten la configuració d'aquest treball final de màster. Tant de la biblioteca del Museu d'Arqueologia de Catalunya a la seu de Girona, com a l'Arxiu Municipal de Llagostera i, en especial a les biblioteques particulars d'aquelles persones sensibles al fet cultural que han permès i han ajudat a recercar tots aquells documents que conserven a casa seva relacionats amb l'inici de la recuperació de la pròpia cultura.

I en tercer, lloc a en Josep Burch, Narcís Soler i a l'Assumpta Roig per la seva tasca docent i els seus consells útils que sobrepassen la tasca d'orientació didàctica per a convertir-se en una ajuda pragmàtica de com enfrontar-se a un treball d'investigació en patrimoni en un moment en que la cultura pateix la manca de recursos econòmics.

A tots ells gràcies per encabir en les seves atapeïdes agendes uns petits forats on rebre a l'alumne que pretén aportar quelcom a la recerca en patrimoni.

A Llagostera el setembre de 2013

ÍNDEX:

1.- INTRODUCCIÓ.....	p. 5
2.- HIPÒTESI.....	p. 7
3.- OBJECTIUS	p. 7
4.- METODOLOGIA.....	p. 8
5.- CONTEXT.....	p. 10
5.1.- Context Estatal.....	p. 10
5.2.- Context Provincial.....	p. 12
5.3.- Centres d'Estudis a la província de Girona.....	p. 19
5.4.- Context Municipal.....	p. 21
6.- EL CENTRE D'ESTUDIS HISTÒRICS LLAGOSTERA.....	p. 30
6.1.- Precedents.....	p. 30
6.2.- La constitució i el desenvolupament del “Centro de Estudios Históricos de Llagostera”	p. 32
6.3.- Les persones.....	p. 40
6.4.- Activitats del Centre d'Estudis Històrics de Llagostera.....	p. 44
6.5.- Finalització del Centre d'Estudis.....	p. 48
7.- CONCLUSIONS.....	p. 49
8.- BIBLIOGRAFIA.....	p. 52

ANNEX 1. Entrevistes: Narcís Vert i Antoni Mascort, Josep Cantó, Narcís Soler, Pompeu Pascual, Emilia Mascort, i Josep Albà.

ANNEX 2. Documents relacionats amb el Centre d'Estudis Històrics de Llagostera cedits per Pompeu Pascual.

1. INTRODUCCIÓ:

Alhora de triar un tema d'investigació les preguntes més freqüents tenen a veure amb la quantitat de documentació relativa al tema triat i si serà suficient per a la redacció d'un bon treball final. Doncs, superades aquestes pors, es fàcil adonar-se de que es pot anar estirant el fil de la poca documentació que ens ha arribat i sempre hi ha una nova porta per obrir.

Aquest treball es centra en l'estudi del Centre d'Estudis Històrics de Llagostera (1966-1973, una iniciativa que s'emmarca en el context de la posada en valor del patrimoni arqueològic a nivell estatal, provincial, i municipal.

L'estructura del treball presenta un ordre lògic dels esdeveniments segons les cronologies de la documentació conservada que ja no es recorden fàcilment. Algunes vegades cauen en contradiccions les apreciacions de les persones entrevistades i els documents sobre paper. Però, totes elles tenen validesa perquè l'important no és quan van succeir sinó com i perquè. Els anys seixanta semblen estar molt aprop, però, alhora per les condicions polítiques també semblen estar molt lluny. Poc és el que s'ha escrit sobre la Llagostera dels anys seixanta. Mitjançant les fonts orals ens podem imaginar una societat endormiscada que frisa per sentir que recupera la seva història, la seva col·lectivitat i cooperació que va ser manllevada per la Guerra Civil. Es constata que la postguerra va portar unes determinades preocupacions a la societat civil i que aquestes no van deixar lloc per a les preocupacions culturals fins passats vint anys de la instauració del règim totalitari.

La situació de l'arqueologia a nivell estatal encapçala aquest treball de recerca perquè no podem entendre quines institucions desplegaven l'ordenament d'aquesta ciència. La que, en origen, semblava tenir rellevància per aquest règim però que, amb el temps, es va diluint el seu interès i queda relegada a un segon pla. No obstant, malgrat la manca de rumb i recursos es va anar suplint aquest desinterès per la tasca d'alguns que van dedicar un temps incommensurable per a la divulgació i l'interès per la història més enllà de les universitats. La especialització d'alguns professors universitaris es va mesclar amb la intuïció d'erudits locals i apassionats de la història.

En segon lloc, a la província de Girona fou Miquel Oliva i Prat que serví de suport a les iniciatives locals a assolir l'estatus de legal en un moment en el que l'associació

il·lícita era perseguida. Independentment de la seva licitació política va saber donar l'empenta a aquells grups de persones que dedicaven un valuós temps a la recerca, sota terra, de les arrels pròpies. El seu saber fer va fer possible la implicació de molts que van deixar de tenir por de destapar els orígens.

En tercer, a nivell municipal cal destacar l'esforç immens que va sorgir d'un cercle de persones compromeses que sense voluntat de protagonisme, no els va importar embrutir-se les mans per fer sortir a la llum els ancestres i en definitiva l'origen de les societats modernes. Val a dir que no van tenir el ressò en la societat que es mereixien però s'entén que en el context en que es va donar, les opinions estaven ocultes sota una màscara social que era imposada.

Cal recordar aquí que la tesis de llicenciatura del professor Narcís Soler ha permès que hagin quedat documentades les seves troballes arqueològiques. Sense aquesta feina precisa seria difícil fer-se un idea de què va significar per als integrants del centre d'estudis la descoberta. D'aquesta manera posà en valor allò que d'una altra manera s'hagués perdut irremediament. De fet, no podem entendre la història del patrimoni ni la història de l'arqueologia sense aquest valuós document.

El documents conservats del Centre d'Estudis Llagostera a l'Arxiu Municipal de Llagostera (AMLL) ens permeten fer una aproximació a la voluntat i seriositat amb la que es van desenvolupar les tasques de recuperació de la memòria. Així no obstant, sabem que és només una part i que la resta de documents i testimonis romanen ocults fins que es retrobin. Aquests fons reflecteixen que una part de la societat sí que va tenir la sensibilitat necessària per valorar la tasca d'aquells que investigaven el passat. Les seves activitats i la seva voluntat queden reflectits en totes les seves iniciatives tot i que no es van perllongar molt en el temps. L'entusiasme es va diluir tot i que no es va abandonar l'interès per les arrels del poble fins a la dissolució de l'entitat.

Les conclusions no poden dir altra cosa que estem davant d'un fenomen que s'estén arreu de Catalunya amb major o menor èxit, però que denota un entusiasme per tornar a la troballa del nostre passat, amb una mirada integradora i transversal. En un moment en que l'associacionisme és mal considerat i en que la rigidesa de la moral obliga al pensament únic.

2. HIPÒTESI

El fenomen del naixement dels centres d'estudi a la província de Girona representa una empena per a la recerca històrica. Aquest fenomen suposa la sensibilització primer, d'una petita part de la societat, i més tard, amb l'arribada de la democràcia, de la resta de la societat civil. Una sensibilització que canvia la mirada de la ciutadania respecte de la història. Una història que va ser transformada pel règim franquista i silenciada per les persecucions de la Guerra Civil. I una recerca històrica que sempre ha buscat en la seva tasca desinteressada, el reflex de les societats del passat de les que en som hereus i deutors. Aquesta renaixença de l'arqueologia marca un punt i apart, a nivell local, en la revisió de les societats pretèrites i permet d'entendre les societats futures.

3. OBJECTIUS

L'objectiu general d'aquest treball és analitzar la història del Centre d'Estudis de Llagostera. Durant les dècades dels quaranta, cinquanta i seixanta a les comarques gironines es dona un fenomen molt interessant pel qual s'organitzen centres d'estudis amb una decidida missió per a la recerca del passat a través de l'arqueologia. Ara bé, cal contextualitzar el procés de naixement d'aquests centres d'estudis per això caldrà investigar sobre el procés de canvi de l'erudit local als centres d'estudis.

Un altre objectiu general és recollir quina consideració tenia l'arqueologia després dels primers anys del règim franquista a mesura que els seus interessos anaven canviant.

Al municipi de Llagostera han anat apareixent multitud de jaciments de cronologies molt diverses. Així doncs un altre dels objectius és estudiar com va renèixer l'arqueologia al municipi de la mà d'uns pocs cultes membres de la societat civil, la qual cosa ens permet esbossar com neixen les inquietuds pel descobriment dels orígens de la vila.

També, es pretén, amb aquest treball, recuperar la memòria oral d'aquella associació mitjançant entrevistes a alguns dels seus integrants que encara viuen al poble. A més, fer recompte de totes les descobertes i de com aquestes han passat a formar part del patrimoni del poble i la seva identitat. El contacte amb aquestes persones que van estar immerses en el desenvolupament del Centre d'Estudis ha permès assolir l'objectiu

específic de compilació d'alguns documents gràfics que posseïen alguns d'ells a les seves biblioteques particulars.

4. METODOLOGIA

Per dur a terme aquest estudi es proposa com a mètode de treball la recerca bibliogràfica i documental a arxius públics i particulars, així com l'entrevista per a les fonts orals i la recerca de fonts gràfiques.

Pel que fa al pla de treball en primer terme s'ha recopilat tota la informació que generà el Centre d'Estudis al llarg de la seva vida activa. Per exemple, disposem dels documents relatius a la constitució de l'entitat i els estatuts, les actes de les reunions dels seus membres fundadors, la correspondència, la relació de socis, quotes i comptes, i algun diari d'excavacions.

A més, disposem de part de la documentació personal del que va ser tresorer de l'entitat durant la vida d'aquesta, que és el senyor Esteve Fa i Tolsanas. En el fons d'aquest membre, que fou anomenat delegat local d'excavacions arqueològiques, i del que es va fer una donació a l'Arxiu Municipal de Llagostera es troben tant documents originals com còpies d'articles relacionats amb la història del poble així com dades sobre troballes arqueològiques del propi grup.

A aquesta documentació cal sumar la que està dipositada al Museu d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Aquestes dades ens permetran conèixer l'itinerari de les investigacions arqueològiques, i l'inventari de les troballes. També, disposem de la documentació de la *Delegación Provincial de Excavaciones Arqueológicas* dirigida per Miquel Oliva i Prat, i la documentació relacionada amb les investigacions dels Centres d'Estudis a la Província de Girona que es desenvolupen com a anàlisi del procés del pas dels erudits locals als centres d'estudis.

Així, també s'ha fet un estudi detallat de les publicacions locals de Llagostera: *Lacustaria*, *Crònica* i *Programes de Festa Major* que recullen entrevistes i notícies relacionades tant amb el Centre d'Estudis Històrics de Llagostera i també les descobertes arqueològiques i d'altres articles relacionats amb la societat i la cultura del moment.

També comptem amb el fons del Centre d'Investigacions Culturals Lacustària 1980-1992 que són els hereus d'aquesta primera associació cultural i que recull part dels interessos i de les troballes d'aquests.

L'Arxiu Municipal de Llagostera té entre el seu fons la tesina de llicenciatura de Narcís Soler qui recullí l'any 1973 totes les dades de l'arqueologia que s'havia practicat a Llagostera. El més interessant és l'inventari que duu a terme de les peces que havien trobat tres personatges que encapçalen l'interés per l'arqueologia a la vila: Esteve Fa Tolsanas, Francesc Vergés i Surinyachs i Josep Planella i Calvet. Però també cal destacar el contacte que va mantenir amb els membre de l'incipient Centre d'Estudis Històrics de Llagostera que en aquell moment es mostraven actius tot i que la seva activitat investigadora no va durar molt. En la tesina es descriu la important ajuda que va rebre per poder desenvolupar el seu treball i es relata, d'alguna manera, com neix l'interès pel passat de la vila.

5. CONTEXT

5.1.-Context General:

Per tal d'establir un coneixement clar sobre el context de l'arqueologia durant els anys de naixement del centre d'estudis de Llagostera primer de tot hem de saber com s'articula el procés d'excavació i protecció del patrimoni arqueològic. Queda palès que l'interès que suscita l'estudi del patrimoni històric es va esvaïnt a mida que ens apropem als anys 60's. La manca de recursos materials i humans que es destinen a aquesta tasca és suplantada per l'interès que neix des de la mateixa ciutadania. Les següents línies relaten el panorama nacional pel que fa als estudis d'arqueologia.

El 22 d'abril de 1938 es va crear el *Servicio de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional*. Aquest servei depenia directament de la *Jefatura Nacional de Bellas Artes* i es va organitzar en un model molt centralitzat que s'articulava a partir d'una Comissaria Central i nou Comissaries de Zona. El servei de defensa del patrimoni era dirigit per un comissari general i tots els seus membres provenien de la *Falange Española Tradicionalista* y de les *Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista*, el que oferia una ineludible fidelitat a l'òrgan i a la "Causa Nacional".

El 12 d'Agost del mateix any aquest servei era rebatejat amb el nom de *Servicio de Defensa y Recuperación del Patrimonio Histórico Nacional* dependent, també, de la *Jefatura Nacional de Bellas Artes*.

Paral·lelament el 9 de març de 1939 es va crear la *Comisaria General de Excavaciones Arqueológicas*(CGEA) que tenia la missió de vetllar per la cura administrativa, la vigilància tècnica i l'elaboració científica de les excavacions arqueològiques al territori nacional. Aquesta comissaria en origen era dependent de la *Jefatura de Archivos, Bibliotecas y Museos*. La CGEA era la transformació del que el 1911 es va anomenar *Junta Superior de Excavaciones y Antigüedades* que va néixer com a fruit de la llei de Excavacions Arqueològiques de 7 de juliol de 1911. Aquest organisme també depenia directament de la *Dirección General de Bellas Artes*. Tot i que en origen no comptava ni amb mitjans materials ni humans progressivament es va anar creant un corpus operatiu que ordenava les excavacions al territori nacional i obligava a la redacció de memòries, la documentació gràfica i el dipòsit de les troballes a mans de les Comissaries Provincials de Excavacions Arqueològiques que eren les que vetllarien per la seva custòdia.

El 30 d'abril de 1941 es dictava una *Orden* per la que es permetia a la *Dirección General de Bellas Artes* nomenar lliurement els Comissaris Provincials i Locals d'excavacions arqueològiques per a la protecció del patrimoni arqueològic. Aquestes designacions no comportaven cap mena de remuneració i el govern franquista no destinava cap partida econòmica a aquestes comissaries, fet deixava palès que l'arqueologia no era una prioritat per al règim com va semblar que sí va ser-ho abans de la II Guerra Mundial per l'admiració que despertà en el govern franquista la elaborada tasca de recuperació històrica duta a terme per l'alemanya nazi.

Aquests nomenaments per províncies dona lloc al primer nomenament per la província de Girona a Lluís Pericot (1899-1974).

Posteriorment un decret de 2 de desembre de 1955 serví per crear el *Servicio Nacional de Excavaciones Arqueológicas* també depenent de la *Dirección General de Bellas Artes*. Aquest decret també estableix que les Comissaries Provincials passin a denominar-se Delegacions Provincials, Insulars i Locals. Així els Delegats Provincials passen a assumir part de les atribucions que eren exclusives de la Comissaria General. Així doncs, es permet una major autonomia operativa en allò referent a les autoritzacions dels treballs i a la planificació i execució de les excavacions. Però el més important es que s'estableix una metodologia i un corpus científic per a totes les excavacions arqueològiques.

Finalment el 25 de setembre de 1968 des de la *Dirección General de Bellas Artes* aquestes figures dels delegats són substituïdes per els Delegats Provincials de Bellas Artes que assumiren les competències en matèria d'excavacions. (DIAZ-ANDREU Y RAÍREZ, 2001:325-348).

5.2.-Context Provincial

Al Museu Arqueològic de Catalunya a Girona hi ha dipositats els documents relatius a les activitats arqueològiques portades a terme entre el 1962 fins al 1980. Concretament, en aquest arxiu es conserva la documentació relativa als permisos d'excavació, la correspondència, i tota la documentació relativa als pressupostos de les subvencions atorgades des de Madrid, és a dir, des de la *Delegación General del Servicio de Excavaciones Arqueológicas*¹.

Per tal d'entendre el context provincial de l'arqueologia a la província de Girona es fa una relació de les tasques administratives i de gestió més rellevants corresponent al període analitzat.

El 5 de juny 1962 es concedeix permís per a excavar la Palaiapolis d'Empúries. Sota la direcció de Martín Almagro Basch i Manuel Berges Soriano.

El 13 de juny 1962 es comencen les excavacions a una basílica paleocristiana de Santa Cristina d'Aro, al lloc anomenat "Serra Sol". El delegat local Lluís Esteve i Cruañas és el gran defensor del jaciment.

El 22 de juny de 1962 es troben unes sitges a Ventalló, a Borgonyà i a Cornellà. La direcció de les excavacions pertinents l'assumeix Miquel Oliva Prat i un delegat local del que desconexem el nom.

El 26 juny de 1962 es descobreixen uns monuments megalítics a Fitor (Fonteta).

El 31 de juliol de 1962 es concedeix permís per excavar a una terrera a Cornellà del Terri, prop de Banyoles. La direcció queda sota Miquel Oliva Prat que llavors era *Delegado Provincial* amb la col·laboració del delegat local. Aquestes excavacions van ser finançades per la *Inspección General del Servicio Nacional de Excavaciones Arqueológicas (IGSNEA)*. Les restes trobades foren dipositades al Museu Arqueològic Provincial. El document ja contempla el format oficial que s'empraria durant la direcció de Miquel Oliva.

El 9 de setembre de 1962 s'atorga un permís per excavar La Torre del Fum a Sant Feliu de Guíxols. Direcció a càrrec de Miquel Oliva i hi col·labora el Delegat Local

---

¹ Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC). Carpeta: 1962-1980, documents no paginats, mantenen la numeració de les cartes original).

Lluís Esteve i Cruañas un personatge destacat que es mostrà molt actiu i que fins i tot dirigeix excavacions a d'altres municipis d'altres comarques. Aquesta excavació va ser finançada per la *Diputació Provincial de Gerona* i el dipòsit dels materials es preveia que es faria a la seu del Museu Arqueològic Provincial.

El 22 de octubre de 1962 es concedeix permís per a excavar a la Ciutadella de Roses, que va ser un dels centres pel qual mostraren un major interès els arqueòlegs durant la dècada dels seixanta. Destaca la col·laboració de Francesc Riuró i Llapart i el *Delegado local* de zona. *IGSNEA* subvenciona l'excavació amb 50.000 pts.

El 29 de juliol 1963 es duen a terme excavacions a Begur i amb aquestes s'inicien les activitats d'arqueologia subaquàtica.

El 5 de febrer 1964 es concedeix permís per excavar a Ullastret que esdevindrà un altre dels centres de major interès. Dirigeix l'excavació Miquel Oliva Prat amb l'ajuda de Lluís Pericot. El primer fou durant molts anys el director del jaciment.

L' 11 de juliol de 1964 al Puig Alt de Roses, sota la direcció de Miquel Oliva i Maluquer de Motes.

El 3 setembre de 1964 a l'Illa Portaló al Port de la Selva. Direcció de Miquel Oliva Prat. De l'11 de setembre de 1964 hi ha un document pel qual es concedeix permís per excavar al Port de la Selva. També es tracta d'arqueologia subaquàtica i la investigació es sobre les restes d'una embarcació a Çativa.

El 14 novembre de 1964 es concedeix permís per a excavar a la Massa d'Or a Cadaqués. La direcció és a càrrec de Miquel Oliva Prat amb l'ajuda de Pedro Vila Pérez.

El 14 desembre de 1964 s'excavà a La Clota a l'Escala. Dirigeix Miquel Oliva Prat amb l'ajuda de Federico Foerster i Ricardo Pascual.

El 9 de març de 1965 després de la descoberta dels banys jueus o *Miqvé* a Besalú es decideix fer-ne una investigació arqueològica.

El 19 abril 1965 s'excavà a Porqueres. Miquel Oliva Prat dirigeix els treballs amb Jose Mª Corominas i Ramon Sarquella.

El 28 de maig de 1965 es torna a promoure una campanya d'excavacions a la Ciutadella de Roses. La direcció recau aquesta vegada en Maluquer de Motes de l'Institut

d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Barcelona i que anys després dirigeix la tesis de llicenciatura de Narcís Soler sobre l'arqueologia a Llagostera.

El 22 de febrer de 1966 es torna a excavar a la Ciutadella de Roses al lloc que es considerava estava ubicada la polis grega. Els treballs s'efectuen sota la direcció de Maluquer de Motes.

El 8 de Juny de 1966², el Delegat Provincial, Miquel Oliva Prat s'adreça per carta a l'Ajuntament de Llagostera i en concret adreçada a l'Il·lustre Alcalde de Llagostera, en aquell moment Ricard Pressas Cunillera. En aquesta carta es posa en coneixement l'inici de les excavacions dutes a terme per aquesta delegació i la Secció Arqueològica de l'Agrupació Filatèlica i Numismàtica de Llagostera. En el principi de l'interès per l'arqueologia, aquesta Secció neix dins de l'Agrupació però amb la intenció de establir-se com a associació independent, un cop es redactessin els estatuts i fossin aprovats per el Govern Civil. Allò més interessant és que insta a l'Ajuntament a la creació d'un museu local i alhora informa de la creació d'una delegació local. Aquest document recull la legalitat de les tasques arqueològiques dutes a terme i s'empara en aquesta legislació per a justificar l'excavació de tres sitges a Maiena. A més, la delegació provincial autoritza a la citada Secció Arqueològica per a que en nom de la Delegació Provincial pugui col·laborar per a realitzar noves prospeccions arqueològiques i sol·licita que el consistori ofereixi facilitats per a portar a terme aquestes.

Del 8 de Juny de 1966³ es conserva una carta adreçada al President de la Secció Arqueològica, el Doctor Pompeu Pascual i Coris. En aquesta carta el delegat provincial fa saber al president de la secció que després de la descoberta i excavació de les sitges al barri de Maiena en la que ja varen col·laborar les dues parts s'atorga permís per a continuar amb la tasca de descoberta i exploració d'altres jaciments que pogueren sorgir arran de l'interès d'aquest grup de persones per les restes arqueològiques. És adir, que el Servei d'Excavacions delega en la Secció la gestió d'altres possibles jaciments. Informa que s'ha instat a l'Ajuntament a la creació d'un museu municipal per a albergar les troballes. A més, fa saber que la *Dirección General de Bellas Artes* ha sigut informada dels descobriments a la vila i s'intueix que no hi ha disconformitat amb els treballs oficials d'excavació.

² MAC, Fons de la Delegación Provincial de Excavaciones Arqueológicas, carpeta 1962-1980, Doc.2.043 (correspondència).

³ MAC, Fons de la Delegación Provincial de Excavaciones Arqueológicas, carpeta 1962-1980, Doc.2.044 (correspondència).

Un altre document interessant per a entendre el curs dels esdeveniments de la delegació provincial és una carta dirigida al “Ilustrísimo señor delegado de zona del servicio nacional de excavaciones arqueológicas”. En aquesta carta s'informa a l'òrgan superior a la delegació provincial que les activitats d'exploració arqueològica augmenten dia a dia i que des de la delegació es proposa el nomenament una sèrie de persones com a delegats locals per tal d'ampliar la protecció, vigilància i conservació de possibles jaciments de l'espòli. Aquestes persones són aquelles que ja fa temps que col·laboren amb la delegació i tenen la confiança del senyor Miquel Oliva Prat. En aquesta comunicació es demana el seu nomenament i es posa en coneixement a la delegació de zona a 12 de desembre de 1966 les persones que desenvoluparan les tasques de protecció dels jaciments ja descoberts i dels nous jaciments que es poguessin descobrir. Així es proposen per a delegats locals:

a Palafrugell al senyor Joan Badia i Homs. A Lloret de Mar a Àngel Martínez de Laguardia. A Camprodon a Llorenç Birba Perramón. A Llagostera a Esteve Fa i Tolsanas. I com a col·laboradors de la delegació i amb la voluntat de que els seus noms siguin respectats en el compliment de les seves tasques: a L'Estartit i per a feines d'arqueologia submarina a Federic Foerster Laures. A Roses a Salvador Guerra Salamó. A l'Armentera a Jaume Causa. A Olot a Xavier Sala Aragó, a Banyoles i Porqueres a Ramon Sarquella i a Torroella de Montgrí a Alvaro Geli Massanet.

Amb data de 12 de Desembre de 1966⁴ trobem un altra carta de la que no sabem el destinatari però que pel contingut deduïm que és la Delegación General a Madrid. En aquesta comunicació es notifica que als veïnats de Llagostera de Maiena i Sant Llorenç han aparegut restes ibero-romanes en camps de sitges i que han calgut excavacions d'urgència per la immediatesa de la realització d'obres i que la direcció hauria d'agrair a la senyora vídua de Casas les facilitats atorgades per a la realització dels treballs. Per tant, es demana el permís oficial per a l'excavació arqueològica. Les tasques de prospecció es realitzaran en col·laboració amb el delegat local de Sant Feliu de Guíxols, es a dir, Lluís Esteve i Cruañas i la Secció Arqueològica de l'Agrupació Fil·latèlica i Numismàtica de Llagostera en espera de l'aprovació dels estatus de la secció que han sigut tramesos al Govern Civil. També s'informa que l'Ajuntament de Llagostera té la intenció de fer un museu o col·lecció i es sol·licita instruccions per a

⁴ MAC, Fons de la Delegación Provincial de Excavaciones Arqueológicas, carpeta 1962-1980, Doc.2.058 i 2.061 (correspondència).

poder instaurar-lo; així les troballes podran ser dipositades en aquest però essent classificats i inventariats des del museu de Girona.

El 27 de Desembre de 1966⁵ Miquel Oliva i Prat s'adreça al doctor Pompeu Pascual informant-lo de que ja ha rebut els permisos per a excavar que es van demanar el 16 de desembre i es van firmar el 19 de desembre. Alhora que l'informa que s'ha cursat la sol·licitud de delegat local per al senyor Esteve Fa.

D'aquesta mateixa data es comunica al delegat local de Sant Feliu de Guíxols que confien en la seva col·laboració per a les prospeccions a Llagostera i Cassà de la Selva i en especial a Platja d'Aro a on la construcció d'uns apartaments han deixat al descobert algunes restes ceràmiques i que, per tant, s'haurien de posar en contacte amb el senyor Reyner per tal de descobrir de què són aquestes restes. Una altra comunicació d'aquesta data li adjunta la documentació per a les excavacions a Llagostera i Cassà de la Selva. A Llagostera es preveu una feina més interessant tot i que Miquel Oliva i Prat reconeix que no dóna a l'abast i que encara no ha pogut començar a la Fonollera i que preveu es pugui fer al febrer.

Del 15 de febrer de 1967⁶ trobem una comunicació amb el Director General de Bellas Artes a Madrid. Aquesta aporta "acuse de recibo" dels permisos d'excavació oficials dels llocs de: Maiena i Sant Llorenç de Llagostera, Mas Massets a Cassà de la Selva, Necròpolis del castell i immediacions de l'Església de Vullpellach, Sant Esteba de la Fosca de Palamòs, i de la Penya dels Padres de Blanes. Els dos últims tenen per data de sol·licitud dels permisos el 18 de Gener de 1967. A Llagostera i a Vullpellach ja s'han començat les excavacions i s'espera pròximament començar a Blanes a les restes de l'antiga Blanda en col·laboració amb l'Ajuntament.

El 18 de febrer de 1967⁷ es comunica oficialment que els permisos per a l'excavació s'entreguen als senyors Pompeu Pascual, Esteve Fa i Josep Calvet de Llagostera i integrants del Centre d'Estudis Llagostera. Els remet el diari oficial d'excavacions perquè es remeti a la Dirección General de Bellas Artes un cop acabades. L'associació del Centre d'Estudis de Llagostera assumeix la direcció de les excavacions i es

⁵ MAC, Fons de la Delegación Provincial de Excavaciones Arqueológicas, carpeta 1962-1980, Doc.2.062, 2.063, 2.064 (correspondència).

⁶ MAC, Fons de la Delegación Provincial de Excavaciones Arqueológicas, carpeta 1962-1980, Doc.2.075 (correspondència).

⁷ MAC, Fons de la Delegación Provincial de Excavaciones Arqueológicas, carpeta 1962-1980, Doc.2.079 (correspondència).

comunica a l'Alcalde de Llagostera que es duran a terme aquestes. En la mateixa data s'envia una carta al Alcalde de Llagostera comunicant-li l'inici de l'activitat tot i que no esta legalitzada l'associació del centre d'estudis ni la delegació local d'excavacions arqueològiques i preguen per la creació del museu quan abans millor.

El 13 de Març de 1967⁸ i en relació al descobriment d'un forn, possiblement de ceràmica a Sant Llorenç es prega que vetllin per la protecció i conservació de les restes. Aquesta carta s'adreça al president i membres del Centre d'Estudis Històrics de Llagostera.

El mateix 13 de Març es comunica el nomenament de Esteve Fa i Tolsanas com a delegat local d'excavacions arqueològiques a Llagostera. El que també es comunica a l'alcalde.

El 17 de Març de 1967⁹ es comunica al Director General de Belles Artes a Madrid que la senyora Joaquina Masgrau vídua del senyor Casas ha concedit totes les facilitats per al normal desenvolupament de les excavacions i que per tant seria interessant agrair-li personalment aquest ajuda. Aquestes estan pràcticament acabades i la memòria està en procés de redacció. Amb aquesta mateixa data s'adreça una carta al senyor Pompeu Pascual en la que es transcriu la sol·licitud d'agraïment a la vídua del senyor Casas. Li envia la circular i la targeta d'inscripció al proper congrés de Menorca per tal de complimentar-la pel mateix Centre d'Estudis Històrics de Llagostera i enviar-la al registre d'inscripcions del mateix. Per tal de participar pot redactar una breu comunicació dels nous descobriments de Llagostera. L'endemà es faria una petita referència al diari "Los Sitios". Des del diari "La Vanguardia" es comunica que han demanat informació per a la pàgina d'arqueologia una vegada al mes. Miquel Oliva Prat creu que seria convenient enviar alguna foto del més destacable.

El 27 de novembre de 1969 es desenvolupen uns primers sondejos a Santa Maria del Coll de Panissars sota la direcció de Miquel Oliva Prat. En aquest document ens adonem que hi ha alguns canvis en el model de document. L'encapçalament es comunicava a Sr. Delegado de Zona del Servicio Nacional de Excavaciones Arqueológicas en el Distrito Universitario de Barcelona. A partir del 68 l'encapçalament s'introdueix el permís amb el canvi de nom de la institució que el concedeix: *Ilmo sr. Director General de Bellas Artes me comunica:...*

⁸ MAC, Fons de la Delegación Provincial de Excavaciones Arqueológicas, carpeta 1962-1980, Doc.2.081 i 2.082 (correspondència).

⁹ MAC, Fons de la Delegación Provincial de Excavaciones Arqueológicas, carpeta 1962-1980, Doc.2.081 i 2.084 (correspondència).

Tots els documents es troben per duplicat i en un d'ells s'afegeixen les dades relacionades amb els permisos. A més s'incorpora una nova documentació que serà el diari d'excavacions. Citat com: *“Se remite adjunto el Diario de la Excavación, el cual será entregado para su conservación en la Comisaría de Excavaciones Arqueológicas una vez se haya redactado la Memoria”*.

Del 27 de novembre de 1969 és el permís d'excavació a la cova del Polvoraire a Oix també sota la direcció de Miquel Oliva Prat.

El 27 de novembre de 1969. S'excava a la zona del Fitor a prop del Mas Estanyet del terme de Fonteta. La direcció recau en Lluís Esteva Cruañas que era delegat local d'excavacions de Sant Feliu de Guíxols.

El 15 de juliol de 1970 s'excava a la cova de Rocafesa a Sant Martí de Llémena. Direcció d'Ana Maria Luisa Amilibia, professora de la Universitat de Barcelona.

El 29 de setembre de 1970 a Pont de Molins. Direcció de Juan Ruiz Solanes que era considerat: *Colaborador del Servicio Nacional de Excavaciones Arqueológicas en su delegación provincial*.

El 10 d'octubre de 1970 es torna a excavar a la cova de Rocapesa. Ana Maria Muñoz aconseguix finançament de la *Dirección General de Bellas Artes y la Comisaria General de Excavaciones Arqueológicas*.

El 10 d'octubre de 1970 es concedeix permís per excavar al Monestir de Ripoll sota la direcció de Eduardo Ripoll Perelló, director del Museu d'Arqueologia de Barcelona.

També del 10 d'octubre de 1970 es programa una nova campanya a Roses. La dirigeix Joan Maluquer de Motes amb Miquel Oliva com a director del Museu Arqueològic Provincial, i com a *Consejero Provincial de Bellas Artes*.

El 17 d'octubre de 1970 es promouen prospeccions a la cova del Bisbe a Sales de Llierca i a la cova de les Monges a Oix. Direcció de Miquel Oliva Prat

Amb la mateixa data a la Cova dels Ermitons a Sales de Llierca amb Ana Maria Muñoz al capdavant.

El 28 d'abril de 1972 a Els Caulers a Caldes de Malavella sota la direcció de Manuel Riu.

El 9 de Novembre de 1972 noves excavacions a la Ciutadella de Roses. Es produeix un nou canvi en el model de sol·licitud. A l'apartat 6 s'afegeix el text següent: *“todo el material será depositado en el Museo de Gerona sin perjuicio de los derechos atribuidos al Estado por la Legislación vigente para excavaciones y en defensa del patrimonio Artístico”*

El 9 Novembre de 1972 als dolmens d'Agullana amb la direcció compartida entre Miquel Oliva Prat i Lluís Esteve Cruañas.

El 16 de desembre de 1972 a la vil·la romana de Tossa sota la direcció de Mercedes Roca.

El 7 de maig de 1973 a Serinyà, l'Arbreda a Banyoles. Direcció de José Mª Corominas, José Canal, José Mª Badoya, Pedro Comas.

El 7 de maig de 1973. La Cova de Mollet a Serinyà. Direcció de José Mª Corominas, José Canal i Jose Mª Badoya.

El 10 de setembre de 1973. Cova al Puigmal, a Queralbs. Direcció de Miquel Oliva Prat.

5.3- Centres d'Estudis a la província de Girona

Durant els darrers anys del govern totalitari franquista van néixer a les comarques gironines algunes iniciatives plenes d'inquietud intel·lectual i d'interès per la recuperació de la història¹⁰. Neixen grups com: l'Institut d'Estudis Gironins, L'Associació Arqueològica de Girona, Institut d'Estudis Empordanesos, , els Amics de Besalú i Comtat, el Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, el Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles (fundat l'any 1943), i el Centre d'Estudis Llagostera (Centro de Estudios Arqueológicos Llagosterense).

El Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles (www.cecbanyoles.cat) fou el primer d'aquest conjunt de centres ja que es va crear el 1943. Des dels seus orígens s'implicà activament en l'excavació de diferents jaciments arqueològics del Pla de l'Estany com la vil·la romana de Vilauba i el poblat ibèric de mas Castell de Porqueres i en la constitució del Museu Arqueològic Comarcal de Banyoles.

¹⁰ Informació extreta del web del *Butlletí de l'Associació Arqueològica de Girona*, a: <http://www.aadgirona.org>, consultat juliol de 2013.

L'Institut d'Estudis Gironins.- (www.ieg.cat) fou una entitat fundada l'any 1946, que va voler reprendre la recerca d'un grup d'estudiosos de la *Revista de Gerona*. Inicià la publicació dels Annals, el primer número és de 1947, i diverses col·leccions monogràfiques sobre temes locals. Actualment, també organitza conferències, congressos d'història local, sortides, presentacions de llibres, etc.

L' Institut d'Estudis Empordanesos (www.iee.cat) es remunta a finals de la dècada dels 50, encara que hi havia hagut intents de formar una associació.

Finalment, aquesta iniciativa va quallar l'any 1957, amb la consegüent elaboració i aprovació dels estatuts.

L'associació d'Amics de Besalú i el seu Comtat (www.amicsdebesalu.cat) es va fundar a l'any 1958 amb l'objectiu de vetllar per la conservació del patrimoni històric i coneixement històric de l'antic comtat de Besalú..

Ha publicat els treballs de les Assemblees d'Estudis així com diferents monografies i la revista de cultura medieval "Studium Medievale".

L'Associació Arqueològica de Girona (www.aadgirona.org) creada el 1972 és una entitat sense ànim de lucre, orientada des de els seus inicis a fomentar i divulgar l'arqueologia, especialment la del Paleolític inferior i mitjà.

Els Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (www.cecripolles.org) va nèixer l'any 1978 com a conseqüència de la celebració dels actes del Mil·lenari del Monestir de Ripoll. Aquest fet va servir perquè un grup de persones interessades per la cultura a la comarca del Ripollès entressin en contacte i decidissin fundar una associació.

5.4.- Context Municipal.

Museu Biblioteca de mossèn Gelabert.

Segons relata Joan Ventura(1993, *Crònica* 7), en un extens escrit del 21 de setembre de 1909, mossèn Josep Gelabert proposà a l'Ajuntament la creació d'un Museu-Biblioteca i oferí una col·lecció d'exemplars mineralògics, alguns objectes d'art i material per a la seva instal·lació. Quinze dies més tard l'Ajuntament acorda en el ple del 7 d'Octubre de 1909, crear el Museu-Biblioteca i en no disposar d'un local adequat es decideix destinar-hi la Sala Capitular de la Casa Consistorial. Es donen les gràcies al mossèn i s'acorda crear una Junta per administrar la nova entitat, que es constitueix el 21 d'Octubre de 1909: President: l'alcalde, Joan Palé; Vice-president: mossèn Josep Gelabert; Conservador: Vicens Rodas Collell i Bibliotecari: el capellà de la parròquia (no hi ha el nom); Tresorer: Pere Adroher Costa; Secretari: Santiago Bordas Vives; Vocals: el professor de Belles Arts, Rafael Mas, August Moret de Ciurana, i Climent Rodas Mont.

El Reglament per al règim del Museu-Biblioteca de Llagostera està datat el 9 de Juny de 1910. És un document que contempla en un total de 26 articles com s'ha d'organitzar i conservar el fons de l'entitat. Entre altres punts, s'explica que tots els objectes tindran una targeta amb el nom i cognoms de la persona que els hagués donat o cedit en dipòsit, a més del nom de l'aparell exposat, l'ús que hagués tingut i la seva procedència. El Museu havia d'estar obert tots els diumenges de l'any. Els alumnes de l'Escola de Belles Arts, així com les persones que ho sol·licitessin el podien visitar durant la setmana. Es preveia que si l'entitat es dissolia, els objectes serien retornats als seus antics propietaris i els que sobressin s'haurien d'entregar a l'Hospital de la vila.

El 9 de Febrer de 1911, Gelabert, Mas i Moret demanen a l'Ajuntament que els cedeixi els baixos de la Casa Consistorial, ja que s'han traslladat a les escoles públiques. Fan una nova declaració d'intencions i expliquen que el Museu serà: “ un compendi de mineralogia i d'arqueologia, amb mostres de les arts liberals fins arribar a obtenir una demostració històrica de la indústria dels taps des de la seva rudimentària fabricació fins a la perfecta manufactura, així com l'imprès en paper de suro i els blocs esmaltats”. Tres dies més tard, el ple dóna el vist-i-plau a la proposta.

No es troben més notícies del Museu, fins que en el ple del 28 d'Octubre de 1914 es dóna compte d'un escrit del professor Crespo, demanant la cessió de la col·lecció de

mineralogia per ubicar-la a l'Escola de nenes. L'Ajuntament acorda consultar-ho amb mossèn Gelabert, i en el ple de l'11 de novembre de 1914 es dóna compte d'un escrit del mossèn que diu que com a donant i president de la Junta del Museu no hi està d'acord, i així es comunica al mestre Crespo.

Complementant aquestes dades d'entre la documentació conservada en el Fons Esteve Fa de l'Arxiu Municipal de Llagostera i Tolsanas es conserva una nova acta fundacional del Museu Biblioteca de Llagostera del 1916.

El 5 de Maig de 1916 en resposta a la petició de Mossén Gelabert de 1911 se'ls concedeix la sala capitular per a exposar els elements patrimonials. Alhora que es pacta una recomposició de la Junta per dimissió d'alguns dels membres. El President passa a ser l'alcalde Juan Ferrer i Boada.

El 28 de Maig de 1916 es redacta una sol·licitud al Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes d'algunes obres d'art per abastir el museu acabat de crear. L'Ajuntament es compromet a sufragar el transport de les obres en préstec. Convenen dissenyar un circular per difondre la creació del museu i crear un timbre del mateix.

El 27 d'Octubre de 1919 es produeix l'enviament de quadres des de la Delegación General de Bellas Artes de Madrid. I es demana al mossèn que buidi el local municipal cedit a data 22 de febrer de 1911.

Dolors Grau (GRAU, 1987) en el llibre Llagostera dels *Quaderns de la Revista de Girona*, explica que fins el 1916 mossèn Gelabert no va tenir el permís per instal·lar objectes de primera categoria i va escriure al Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts, demanant-los quadres i escultures en dipòsit. L'any 1919 la *Dirección General de Bellas Artes* va enviar dos quadres per al museu provinents del Museu Nacional d'Art Modern: una obra de Julio Moisés Femandez de Villarante, *Retrato de mi madre* (185 x 138 cm.) i un altre de Modest Urgell, *Estudio de paisaje* (20 x 30cm.). El primer va ser retornat al cap d'un temps a Madrid i del segon no se n'ha sabut res més, tot i que l'any 1980 encara va ser reclamat.

Un altre aspecte, que no s'ha pogut confirmar a les actes municipals, és que en el número 24 de la publicació local *Lacustaria*, corresponent a l'1 d'Abril de 1967, i en l'apartat *Sabia vostè que ...* es parlava que segons un concurs anunciat el 4 de Febrer de 1922, es sol·licitava la concessió d'una biblioteca dotada amb llibres per valor de 2.000

pessetes, i que el 24 de març del mateix any i per Real Ordre va ser aprovada aquesta sol·licitud. Enlloc consta que mai arribessin aquests llibres.

Els conflictius anys trenta.

Un document municipal sense data, però que correspon a l'Ajuntament que hi havia durant la Guerra Civil, explica que s'ha de reorganitzar el Museu Municipal i es nomena Josep Calvet perquè es faci càrrec de les coses que hi ha dipositades en un dels locals dels jutjats que, suposadament, és el que quedava del fons del museu de mossèn Gelabert del 1911, per tal de que es traslladi el Museu a la Torre Albertí. El ple del 18 d'agost de 1937 facultava l'alcalde Santiago Vila perquè disposi l'acabament del local del Museu. El 8 de setembre l'Ajuntament demana a la CNT que entregui alguns objectes que entenen que han de figurar en el museu. El 3 de desembre el ple aprova la constitució d'una nova junta, presidida per l'alcalde i de la qual en formen part, el vicepresident i director del Museu, Josep Calvet; el conseller de Cultura (?); el professor de l'Escola de Belles Arts, Rafael Mas; el director de l'Escola Graduada (?) i dos representants de la UGT, Rosa Bagué i Robert Soler. La CNT va renunciar als seus delegats.

Rafael Mas que va ser director de l'escola de Belles Arts municipal en una nota de premsa descriu com està planificat aquest incipient museu de la Torre Albertí. Descriu que dins del casal al que s'entra per un gran portal i és on comença el museu amb algunes: "caixes de núvia, armes, i peces d'indumentària d'èpoques reculades". Al pujar l'escala trobem quadres i mobles antics. D'entre les obres destaca un grup escultòric de la primera època de Miquel Blai. De la segona cambra en diu la sala d'armes. On trobaven les armes primitives dels indígenes de Fernando Poo. Juntament amb armes de la Guerra Europea i: "la bandera de l'estingit somatent de la localitat". Unes caixes i ceràmiques d'estil arabesc. A la tercera cambra fòssils i objectes minerals ben classificats en vitrines. A la sala quarta mobles vuitcentistes i objectes de ceràmica de la mateixa època. A la sala cinquena interessants exemplars arqueològics, fauna dissecada i col·lecció numismàtica. La sisena és un saló senyorial d'estil isabelí amb tapisseria, daurats, i incrustacions. La setena cambra es dedica íntegrament als olis de Mossen Gelabert(±1936). El recorregut acaba en una cambra que reproduïx una cuina típica catalana on s'hi veuen tots els utensilis al seu lloc com si el temps no hagués passat. En aquest document també sens relata com es preveu afegir una part

més al recorregut en la que s'afegiran elements patrimonials relacionats amb la indústria tapera.

El 10 de gener de 1938, Josep Calvet presenta la dimissió com a director, perquè s'adona que s'han cremat papers i altres coses que considera de valor. En un parell més d'actes es parla del tema, però no s'aclareix quines eren les acusacions, ni contra qui anaven, però la derrota del front republicà també va representar la fi del museu i la total dispersió dels materials.

Can Pèlit: la Casa de les Vídues un nou edifici per al Museu-Biblioteca.

La Casa de les Vídues ocupava els números 1 i 2 de la plaça que popularment sempre s'ha conegut com plaça de Dalt i que ha tingut com a noms oficials: de la *Constitució*, del *18 de Julio* i de *la Llibertat*. El nom de la casa és degut a que les vídues de la família Boada - els antics propietaris - deixaven la casa pairal per anar a viure al poble i així estar més a prop de l'església. El casal, que es va construir en el segle XVI, amb un estil renaixentista, es va anar degradant amb el temps tot i que al voltant de 1900 acollia la botiga de Can Pèlit, una casa acreditada per la venda de terrissa. Altres versions diuen que a principis d'aquest segle l'edifici ja presentava un estat general d'abandonament (VENTURA, 1993).

El 15 de novembre de 1957 es formalitza amb escriptura del notari José Vicente Ortiz Muro de Barcelona, la donació de la Casa de les Vídues efectuada per Tomàs Boada Flaquer, comte de Marsal, i les seves germanes a favor de l'Ajuntament de Llagostera. Tomàs Boada Flaquer va acabar de treure's de sobre l'amenaça d'enderrocar la casa, ja que el 7 d'agost de 1931 va aconseguir que fos declarada Monument Històric Artístic.

Un informe de l'arquitecte Francesc Mollera constata que el solar té uns 125 m² i que l'edifici és de tres plantes. Valora la finca en 15.000 pessetes. Però a l'escriptura hi consta el preu de 10.000 pessetes, i la família Boada la cedeix perquè sigui destinada a fins de la municipalitat, religiosos, culturals o benèfics. El 5 de març de 1959 el ple acorda fer reparacions a la Casa de les Vídues, tan aviat com ho permeti l'economia municipal.

El 1962 hi ha un nou expedient de reconstrucció i reforma parcial de la Casa de les Vídues, de l'arquitecte Francesc Mollera. Es torna a constatar que l'edifici ja és una ruïna, que només es conserven els murs perimetrals i alguns teulats sense garantia.

L'arquitecte diu que la reconstrucció externa total és massa costosa. Torna a proposar habilitar la planta baixa com a magatzem i sosté que les obres de consolidació han de permetre aturar la ruïna de la casa.

Reivindicacions a la publicació local *Lacustaria*.

Després de la guerra, l'única biblioteca que hi havia al poble, la del Casino España, era el que quedava de l'interès per la cultura i la història local.

Posteriorment en el número de març de 1962 de la revista *Lacustaria*, el secretari de l'Ajuntament Francesc Gifre parla en un article de la necessitat d'una biblioteca. Diu que l'Ajuntament hi està treballant i que podria instal·lar-se a les futures escoles del Puig. Un any més tard, la redacció de la mateixa revista apunta que seria interessant que la biblioteca del Casino España s'organitzés degudament i es procurés despertar l'interès per la lectura. Aquí podem apreciar la implicació d'un mitjà de comunicació local, com a vehicle per expressar les necessitats socioculturals d'un poble. Fins aquest moment quan alguna persona sensibilitzada ho intentava, sempre es trobava amb entrebancs, fonamentalment de la mateixa administració local.

Nou projecte de reconstrucció.

El juny de 1965, els arquitectes Xavier de Bolós i Xavier Solà van presentar a l'Ajuntament un nou projecte de reconstrucció i consolidació per a l'Edifici Museu i Biblioteca de la Casa de les Vídues. Constaten que la façana principal encara es conserva, sobretot el balcó de pedra picada decorada i els dintells de pedra. També es conserven parts de l'esgrafiament amb un dibuix geomètric molt simple. Proposen una actuació a cada planta. A la planta baixa, la sala de la biblioteca amb capacitat per a 18 lectors i taules i armaris per una bibliotecària/a, llibres i fitxers. En el primer pis, una sala de conferències per a 30 persones. En el segon pis, dues sales per exposicions del museu i una dependència per a dipòsit o magatzem. El ple del 7 de gener de 1966 demana a la Direcció General de Bellas Artes, la creació de la biblioteca municipal, sala de conferències i museu, en l'edifici de la plaça *18 de Julio*. El mes de març del mateix any l'arquitecte Xavier de Bolós, ara en solitari, presenta un nou projecte de reconstrucció de l'edifici, pràcticament igual a l'anterior. Proposa ampliar la capacitat de la biblioteca a 56 persones; en el primer pis; la sala de conferències per a 40 persones i la segona planta es deixa per a magatzem. La sala del museu queda per un futur.

Torna a justificar la necessitat de salvar l'edifici i exposa que un municipi de més de 4.000 habitants ha de disposar d'una casa dedicada a les activitats culturals. Ni en aquest ni en l'anterior projecte no es parla del cost de les obres. L'1 de juliol de 1966 el ple encarrega el projecte i faculta l'alcalde Ricard Presas perquè faci els tràmits necessaris per a la creació del Centre Municipal de Lectura. (VENTURA, 1993;).

En un expedient que inclou les gestions fetes del juny del 1966 fins al 4 d'abril de 1967, hi ha el conveni signat entre Ricard Presas i Enric Mirambell que era el Delegat Provincial del *Ministerio de Cultura*. Segons aquest expedient, l'Ajuntament destinarà 5.000 pessetes anuals per atencions a la biblioteca, la mateixa quantitat que el *Centro Provincial Coordinador de Bibliotecas*. També inclou la còpia del reglament de règim intern i del reglament de préstec de llibres, així com una certificació del secretari Joan Ribas, segons la qual a Llagostera no existeix cap altra biblioteca.

Expedient d'enderroc (1968-1972).

Aquesta decisió centralista de cessió de terrenys i immobles del municipi a l'Estat perquè aquest hi ubiqui determinats serveis fa replantejar les actuacions municipals que el 20 de maig de 1968, inicia un nou expedient per sol·licitar a la Comissió Provincial de Monuments de la Diputació de Girona, amb representació en la figura de Miquel Oliva i Prat per a poder enderrocar la casa en runes propietat de l'Ajuntament, que està qualificada com a Monument Històric-Artístic. L'alcalde recalca en un escrit que només es pot aprofitar el balcó, la finestra i la llinda de la finestra cornudella, i que és necessari disposar del solar per fer -hi la biblioteca deixant clar que es preservaran els elements abans esmentats i suggereix que s'incorporin al nou edifici.

Un nou informe de l'arquitecte Xavier de Bolós confirma l'estat ruïnós de la Casa de les Vídues. La comissió Provincial de Monuments contesta que atès el caràcter del monument no es pot enderrocar sense l'autorització de la *Dirección General de Bellas Artes* i es remarca que s'ha de preservar la façana perquè es conservi la finestra cornudella i el balcó gòtic així com les portes.

El tema queda aturat, tot i que el 5 de desembre de 1969 l'Ajuntament havia acordat encarregar a l'arquitecte Joaquim Mª Masramon la redacció d'un projecte per construir la Casa de Cultura en el solar municipal de la plaça *18 de Julio*. Paral·lelament, el Consistori viu una sèrie de lluites internes per l'alcaldia. En Ricard Presas queda pràcticament sol però els que volien fer-lo dimitir tampoc en surten ben parats.

Finalment, Ricard Presas dimiteix i per ordre governativa i el cap local del Movimiento, Enric Vilallonga, es converteix en alcalde en funcions des de l'abril de 1971 fins al febrer de 1972, quan és nomenat Narcís Casas.

Durant el mandat de l'Enric Vilallonga, el Centre d'Estudis de Llagostera demana, en un escrit del 4 d'agost, la cessió de l'edifici de la Casa de les Vídues, amb la voluntat de reconstruir-lo pel seu compte i condicionar-lo com a museu arqueològic.

L'Ajuntament accepta la proposta a 11 d'Agost de 1971 per considerar-la molt beneficiosa per al poble, però recorda que és un edifici catalogat i que s'ha de demanar a la *Dirección General de Bellas Artes*.

Recordem que la *Dirección General de Bellas Artes* havia autoritzat aquest Centre per a efectuar excavacions arqueològiques en els poblats ibero-romans de Maiena i Sant Llorenç, situats dins del terme municipal. També el Centre d'Estudis havia rebut de la *Delegación Provincial de Excavaciones Arqueologicas*, un escrit invitant a fer allò necessari per a la conservació d'un forn de ceràmica, descobert recentment a Sant Llorenç.

A més, la *Delegación Provincial de Arqueologia*, nomenà al senyor Esteban Fa Tolsanas, com a col·laborador oficial amb totes les atribucions que això comporta.

Finalment, en un altre escrit d'aquesta delegació provincial s'aconsella la creació d'un "Museo Arqueológico", gestionat pel Centre d'Estudis de Llagostera, per a la conservació i exposició de les nombroses i interessants peces trobades.

Com que amb aquesta proposta el consistori sembla haver trobat una sortida al polèmic edifici, decideix sol·licitar a la Caixa de Pensions que en l'immoble que vol aixecar en el solar de la Plaça Espanya hi instal·li una biblioteca pública, tal i com ho ha fet en altres poblacions.

El 7 de desembre de 1971 l'alcalde Enric Vilallonga escriu sobre les intencions de la Caixa: "*edifici adquirit, amb el propòsit d'enderrocar-lo i fer-hi una nova construcció, per oficines i vivendes, d'acord amb la importància de la plaça*". Els demana que tinguin en compte que Llagostera no té cap centre cultural, perquè mirin d'incorporar-lo al projecte.

El 22 d'abril el nou alcalde, Narcís Casas escriu al Governador Civil fent un retrat de la situació i hi afegeix la necessitat de disposar d'un museu per a les troballes arqueològiques. Menciona que la paret de la Casa de les Vídues es pot ensorrar en

qualsevol moment i insta el governador a trobar una fórmula per disposar del solar "inclosos els elements arquitectònics que no han de desaparèixer".

L'Ajuntament que presidia Narcís Casas va orientar les seves negociacions cap a la Diputació, on van trobar un aliat en el diputat Joan Tarrés. La primera pedra es va posar el 18 de juny de 1974, quan la Diputació de Girona va aprovar la concessió de 500.000 pessetes, per a la restauració de la Casa de les Vídues, sempre i quan l'Ajuntament hi aportés la mateixa quantitat durant el bienni 1974-1975, i entrà dins del Pla de Restauracions de Monuments Històrico-Artístics.

L'Ajuntament de l'època tirava endavant el projecte sense tenir molt clar en què s'havia d'acabar convertint la Casa de les Vídues. El 23 de novembre de 1977, l'Ajuntament acorda fer gestions per constituir la biblioteca i demana al Centre Coordinador de Biblioteques que els digui quins tràmits s'han de fer. Enric Mirambell contesta que s'està a l'espera d'una nova normativa i que en tot cas, on abans deia *Servicio Nacional de Lectura*, ara ha de dir *Centro Nacional de Lectura* i on abans era *Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, ara és *Subdirección General de Bibliotecas*.

En el ple del 18 de desembre de 1977 es dona compte de les normes establertes per l'*Institut d'Estudis d'Administració Local* durant el govern de la UCD, per a la creació d'una biblioteca pública. Es diu que han d'estar dotades amb un lot de 2.000 volums, que el local ha de tenir cent metres quadrats i que l'edifici ja no ha de ser estatal.

Paral·lelament a les obres de la Casa de les Vídues, el país havia passat de la dictadura a la transició i el 1979 van haver-hi les primeres eleccions democràtiques municipals. El conveni amb la Diputació va seguir el seu curs, tot i que els homes de les dues corporacions havien canviat.

En una entrevista a la revista local *El Butlletí de Llagostera* del mes de juliol de 1980, l'alcalde Josep Codina recalca que el projecte de l'edifici l'havien portat els tècnics de la Diputació. Insistia que l'Ajuntament demanaria al poble l'ús que se li havia de donar, però que es pensava fer-hi l'escola de belles arts, una biblioteca i un museu.

El president de Cultura de la Diputació de Girona, Joan Tarrés, i l'arquitecte Joan M. de Ribot volien reconstruir un edifici al seu gust i ningú no els deia el contrari. L'Ajuntament necessitava els diners de la Diputació per acabar l'obra i sobre el que hi havia d'anar a dins ja se'n parlaria en el seu moment.

Al 1981 es va signar un acord amb la Generalitat per crear la Biblioteca Popular de Llagostera, integrada a la Xarxa de Biblioteques de Catalunya. Es va haver d'iniciar un

nou procés i el 17 de novembre el Conseller de Cultura, Max Cahner, i l'alcalde Josep Codina signaven el conveni, segons el qual el municipi havia de cedir el local i aportar el 50 per cent del mobiliari. Havia d'assumir les despeses de manteniment, nomenar el personal auxiliar i subaltern i destinar una partida no inferior al 25 per cent del pressupost ordinari per a les despeses de la biblioteca. Per la seva part, la Generalitat hi aportava el 50 per cent pel mobiliari, un lot de llibres inicial no inferior als 3.000 volums, en qualitat d'usdefruit en temps indefinit, això sí, conservant la propietat dels llibres.

El 28 de novembre de 1982 es va inaugurar la biblioteca a l'edifici de la Casa de les Vídues. Es recull la següent nota de premsa a la publicació local *El Butlletí*:

"Inauguració de "La casa de les vídues" Amb assistència de l'honorable Sra. Marta Ferrussola de Pujol i dels Honorables Srs. Max Cahner, Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i Arcadi Calzada, President de la Diputació de Girona, a més de les autoritats locals, s'inaugurà el passat dia 28 de novembre de 1982 l'edifici de la "casa de les vídues", on s'ha instal·lat l'Escola Municipal de Belles Arts i la Biblioteca "Julià Cutillé". Els actes començaren a les dotze del migdia amb la benedicció de les obres la visita de les autoritats convidades als nous locals i a l'exposició de quadres dels pintors de la vila. Després es feren uns parlaments on es destacà el valor històric de l'edifici i la importància de la nova biblioteca. Seguidament i mentre la gent començava a visitar "la casa de les vídues", actuaren la Coral "Veus de Besalú" i "Esbart de Fontcoberta". Com a cloenda dels actes es feu un aperitiu popular a la mateixa plaça de la Llibertat.

**Inauguració de
"La casa de les vídues"**

Amb assistència de l'honorable Sra. Marta Ferrussola de Pujol i dels Honorables Srs. Max Cahner, Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i Arcadi Calzada, President de la Diputació de Girona, a més de les autoritats locals, s'inaugurà el passat dia 28 de novembre del 1982 l'edifici de la "casa de les vídues", on s'ha instal·lat l'Escola Municipal de Belles Arts i la Biblioteca "Julià Cutillé".

Els actes començaren a les dotze del migdia amb la benedicció de les obres i la visita de les autoritats convidades als nous locals i a l'exposició de quadres dels pintors de la vila.

Després es feren uns parlaments on es destacà el valor històric de l'edifici i la importància de la nova biblioteca.

Seguidament i mentre la gent començava a visitar "la casa de les vídues", actuaren la Coral "Veus de Besalú" i l'"Esbart de Fontcoberta".

Com a cloenda dels actes es feu un aperitiu popular a la mateixa plaça de la Llibertat.

6. EL CENTRE D'ESTUDIS HISTÒRICS DE LLAGOSTERA (1966-1973)

6.1.-Precedents

Cal recordar al mossèn Josep Gelabert, molt bon pintor, i entre moltes altres coses, arqueòleg. Però ha de quedar clar que cap de les troballes que va anar recollint al llarg de les seves experiències arqueològiques va ajudar per res el treball dels membres del Centre d'Estudis de Llagostera per desconeixement, ja que dissortadament sembla que totes es van perdre, així com allò referent a la cultura local als anys 1936-1939.

Tal com hem vist el 1909 es va dirigir al consistori municipal demanant ajut per poder fer un museu, petició que li fou contestada al 1911, confirmada al 1916 i materialitzada al 1919, quan rebé confirmació oficial i positiva de la petició feta al Museo Nacional de Arte Moderno, al qual havia demanat alguna pintura per poder-la exhibir en el museu que promovia. Dos foren els quadres que li deixaren en dipòsit: *Estudio de un paisaje* (20 x 30 cm.) de Modest Urgell i *Retrato de mi madre* (185 x 138 cm) de Julio Moisés. Desaparegut el Museu local, també va desaparèixer tot el material dipositat, i també un quadre cedit des de Madrid. *Estudio de un paisaje*, el quadre de Moisés fou retornat, molt malmès, mig cremat per la llum i el sol. Sembla que el mateix camí van seguir els apunts escrits, fruit de les seves experiències. Ningú es va fer continuador del treball emprès per mossèn Gelabert.¹¹

Després de la Guerra Civil, el primer intent de recollir la història local fou la publicació de la revista *Lacustaria*, que aparegué entre els anys 1961 i 1967. Estava editada per l'Agrupació Filatèlica i Numismàtica Llagosterenca, que ja funcionava des de l'any 1956, encara que la constitució oficial hagués tingut lloc l'any 1958. Els objectius de la revista eren convertir-se en un recull documental de la història del poble, oferint a la vegada la possibilitat a escriptors i poetes locals de publicar la seva obra. Als voltants de l'any 1966, una vintena d'aficionats a la història i a l'arqueologia formaren el "Centro de Estudios de Llagostera", que es legalitzà l'any següent.

¹¹ Arxiu Municipal de Llagostera. Fons Esteve Fa i Tolsanas.

L'Agrupació Filatèlica i Numismàtica 1955-1972.

En els orígens d'aquesta agrupació trobem la manca d'oferta lúdica, cosa que desenvolupar un gran interès pel col·leccionisme. De qualsevol cosa: cromos, papallones, còmics, caps de llumins...i entre aquests hi havia la de segells i monedes la ordenació dels quals: “ permetia unes bones vesprades, especialment a l'hivern quan les nits són més llargues” (CANTÓ, 2010). El 18 de setembre de 1955 quan Josep Cantó, Antoni Mascort, Raul Roqueta o Enric Montiel s'intercanviaven peces repetides, neix l'interès per crear una associació de caire cultural. Entre ells es coneixien per que tots ells treballaven a Can Raül que era una indústria suro-tapera que va ser una de les més importants del poble durant aquells anys.

Les primeres reunions es van anar succeint amb aixecament d'actes i designació de càrrecs. En un principi a Can Breix i més endavant en un espai cedit al Casino España. Les relacions amb les institucions del regim no eren fàcils i la constitució de l'Associació a través del Govern Civil tampoc. Per tal de legalitzar-se calia formar part del Círculo Filatélico y Numismático de Barcelona en qualitat de delegació a Llagostera.

En aquell moment Llagostera tenia poques entitats culturals. La idea inicial va ser que si es constituïen també podrien desenvolupar altres activitats culturals en el sí de l'Agrupació. Com va ser el cas del Centre d'Estudis Llagostera que neix com a secció.

Josep Calvet que també fou part integrant del Centre d'Estudis organitzà un petit museu que va denominar “arqueològic” però que responia més a la geologia o a la zoologia i que es va concretar en una vitrina. Entre les peces s'observaven fragments de sílex, fragments de ceràmica ibèrica i romana, minerals, closques de petxines, fòssils...

A més es va publicar la revista local *Lacustària* del 1961 al 1967. Van ser un total de 24 números denominats posteriorment “butlletins”. També van publicar els 13 programes de Festa Major del 1959 al 1971, a més d'organitzar 13 exposicions i conferències entre d'altres.

De la mateixa agrupació neixen el cor i el grup coral, la secció arqueològica i el grup d'escacs.

6.2 La Constitució i desenvolupament del “Centro de Estudios Históricos de Llagostera”.

El Centre d'Estudis de Llagostera (1966-1973) de la mà de set personatges que desenvolupaven feines d'administració, de comptabilitat o oficis, neix per l'interès per la història i els orígens de la vila. A través de l'arqueologia i en resposta a un interès particular i sense reflex social aquest grup teixeix una xarxa de contactes amb les institucions públiques del règim. Per exemple, amb l'Ajuntament del moment, el regne de Suècia o la *Delegación Provincial de Excavaciones Arqueológicas* en la que troben personatges com Miquel Oliva i Prat, o amb la *Dirección General de Bellas Artes*.

El 1967 es constitueix legalment, no sense alguns entrebancs burocràtics, i engega una sèrie d'excavacions de llocs reconeguts per tots els vilatans. L'interès que desperta en la població és escassa i tot i la poca documentació que ens ha arribat ens permet entendre que es tracta d'un moviment social minoritari, però que més enllà d'ideologies i de la política engendra una consciència col·lectiva que denota l'interès per la història pròpia com a reflex d'una necessitat del poble i els seus habitants, tot i que pocs són els que la manifesten públicament.

Durant el primer trimestre de l'any 1967, aquest Centre d'Estudis ha fet el procés de constitució legal de la Societat. S'estableix una Junta Directiva formada pels següents membres: President: Dr. Pompeyo Pascual Ceris. Vicepresident: Sr. José Calvet Amat. Tresorer: Sr. Esteban Fa Tolsanas. Interventor: Sr. José Albà Matamala. Secretari: Sr. José Vila Arola. Vocal 1.er: Sr. Narciso Vert Llagostera. Vocal 2.on Sr. Francisco Vergés Surinyach.

Fons del Centre d'Estudis Històrics Llagostera a l'Arxiu Municipal de Llagostera¹².

Diari d'excavacions dels camp de Sitges de Sant Llorenç. Esteve Fa i Tolsanas¹³.

L'agost de 1966 comença el diari del Grup Arqueològic. Dia 16, 23, 30, es dona un debat interessant sobre la necessitat de formar una associació independent de l'Agrupació Filatèlica i Numismàtica. Alhora que s'està gestionant una Junta per a la creació d'una Casa de Cultura i li demanen formar part a l'Esteve Fa.

El 6 de setembre, per tal d'engegar el projecte del Centre d'Estudis es posen d'acord en dependre en un principi de l'Agrupació Filatèlica i Numismàtica però la manca d'independència econòmica no agrada a algun dels membres de la nova secció. En un principi neix com a secció per tal de tenir aixopluga legal però amb la intenció de posteriorment independitzar-se per tenir autonomia total en la gestió. En un principi això comporta algunes discrepàncies intenses però s'arriba al pacte pel qual un cop arrencades les tasques arqueològiques s'aportará al Govern Civil tota la documentació necessària per a la constitució del Centre d'Estudis com a associació independent.

Les primeres excavacions del diari de l'Esteve Fa es desenvolupen a partir de l'octubre de 1966. Els dies 5, 9, 12, i 30. Les persones relacionades són Josep Calvet, Esteve Fa que escriu el diari, Josep Vergés, Narcís Vert i Antoni Mascort i sovint els visita Pompeu Pascual.

El mateix any 1966 a Maiena al mes de novembre els dies 1, 6, 13, 19, 20, 27 el dia en que troben una sitja excavada per un peó de l'obra anomenat Siset que treballava per Lloveras que era el contractista.

Del mes de desembre el dia 4 se suma en Pere Blanch. El 8, i l'11, s'afegeix Josep Albà, a l'Esteve i Josep Calvet. Dia 18, 24, també es treballa.

El 1967 a 1 de gener, i el 13 els visita Lluís Esteve Cruañas delegat local de excavacions arqueològiques de Sant Feliu, que esdevé el delegat supervisor de les excavacions a Maiena i Sant Llorenç, el forn de Cal Xeric i la plaça Balladora. Els dies

---

¹²Documentació extreta del Fons del Centre d'Estudis de Llagostera (1967- 1973), conservat a l'Arxiu Municipal de Llagostera, (sense numerar ni paginar).

¹³Documentació extreta del Fons Esteve Fa i Tolsanas (1925-1997), conservat a l'Arxiu Municipal de Llagostera (documents sense numerar ni paginar).

6, i el 8 de gener tornen a Sant Llorenç. El dia 15, Pascual i Pedro Sais filmen el jaciment. El 22 i el 29 de Gener, s'afegeixen al grup en J. Romo, Josep Planella i Antoni Pons i aquell dia comencen a excavar la sitja n^o7.

El 5 i el 26 de Febrer, a Maiena.

El març, dia 12, a Pocafarina, amb en Gllino i en Reixach. Els visita Miquel Oliva Prat els dies 14, 24, 23, 24, 26, a Sant Llorenç,

El 2 d'abril de 1967, venen els professors d'Elna, G.Grau i dóna, i Traga. El dia 16, venen els de l'Associació Excursionista de Cassà.

Al maig, el dia 21 s'assebenten de la troballa de dues tombes als Terrassos d'en Baulé. El 4 Juny, se'ls afegeix en Jaume Soler. A l'agost el dia 27, als Terrassos un grup format per Vergés, Romo, Arbusé, i Cabarrocas, a prop de les Torreneres. Al Setembre 3, 10, 13, amb en Josep Planella a Can Crispins, i el 17 també.

Ja a l'any 1968, el 18 de febrer, s'afegeix Domingo Noguera, i el dia 20, en J. M^a. Puig. El 5 març, a Maiena, el 10, localitzen 4 sitges més, hi treballen durant els dies 17, 24, 30. El mes d'abril, el dia 10, Emili Pons localitza tres sitges a la seva finca al Massec.

1969-1970 a l'agost, el 24 i 31, Joan Sagué, a la urbanització de Can Sureda, a Mas Vidal. Al setembre els dies 7 i 28 hi treballen.

L'any 1973 el 7 de gener excavacions a Sant Esteve de Caulès.

Altra documentació conservada:

Dues llibretes bancàries en les que es recullen la caixa del temps de vida del Centre d'Estudis i la liquidació dels comptes favor de l'Hospital Josep Baulida.

Novembre del 1967 es recull la llista de socis i les quotes aportades. I les llistes dels anys 1968, 1969.

Trobem alguns documents relatius a les quotes dels socis i factures de materials i treballs de màquines. Rebuts dels pagaments dels socis. Factures de la impressió de la circular i dels carnets de soci del 5 d'Octubre de 1968 a Gràfiques Costa Brava. Material per dibuix com paper vegetal, plomes, ampliacions fotogràfiques. I una factura de compra de botes de goma, guants, a la botiga Masver del carrer Sant Feliu 45.

El centre d'Estudis té la seu al Passeig de la Victòria núm. 64 de Llagostera. Segons una factura de la Llibreria Editorial Argos S.A., el llibre: "Los Etruscos: orígenes de Roma". Era la casa de l'instigador cultural del grup de recerca: l'Esteve Fa.

La relació dels llibres de la biblioteca del Centre o del Museu. En aquesta apareixen pocs títols perquè no es continua amb la tasca de la creació d'una petita biblioteca.

Correspondència del 18 de febrer de 1967 del Governador Civil de l'acceptació de la constitució però la reforma de la llei d'excavacions fa que totes les peces trobades hagin de ser dipositades al museu més proper fins que es disposi d'un museu local.

La carta de *licitud y determinación* del *Gobierno Civil* dels Estatus del Centre d'Estudis

Actes de les reunions:

El fet de que es trobessin amb certa freqüència va motivar la redacció d'unes actes per tal de recollir les decisions que es prenen i poder traçar un full de ruta de les activitats que havien d'anar seguint per a que l'Associació seguís un ordre. Entre aquestes actes trobem les dels dies:

4 de novembre de 1966.-nº1. Fer una Agrupació anomenada Centre d'Estudis de Llagostera amb interès per l'arqueologia, botànica, geologia, etc. Crear una Junta Constituent.

18 de novembre de 1966.- Projecten una vitrina per exposar les peces, i aconsellats per Miquel Oliva Prat projecten redactar uns estatuts. Proposta d'exposició de les troballes a l'aparador de Can Llrinós, una petita botiga al centre del poble.

Exposició a l'aparador de Can Llrinós.

25 de novembre de 1966.- Estudiar el procés de constitució del Grup Arqueològic Local. Contacte amb el senyor Miquel Oliva per orientar-se per la constitució. Projecte d'exposició a Can Llrinòs per engrescar als vilatans a que col·laborin amb el Centre.

2 de desembre de 1966.- Proposta de destinar un lloc dins la futura escola de belles arts projectada per la Diputació de Girona per a les peces trobades.

9 de desembre de 1966.- Proposta d'entrevista amb el President del Casino i l'Ajuntament perquè per constituir-se es necessita un local. Reclamar els clixés als fotògrafs.

15 de desembre de 1966. Miquel Oliva Prat ha trucat a l'Esteve Fa per demanar-li que accepti el càrrec de Delegat Local. Els recomana que demanin a l'Ajuntament un local per tal de poder rebre una subvenció perquè si aquest local és al Casino España es molt difícil obtenir-la. Es proposa la inscripció a la revista Pyrenne, Fer 1000 fotos a la Dama de Llagostera, convertir-la en postal i poder vendre-les i finançar-se.

13 de gener.- Aprovació definitiva del model d'estatuts. Redactar una correspondència amb el rei de Suècia que es un gran amant de l'arqueologia. Es descriu una relació de factures de l'any 1966, i el senyor Josep Vilà redactarà l'acta fundacional i els estatuts.

20 de gener de 1967.- Comunicacions amb Miquel Oliva Prat que els fa saber que la relació de peces que es trobin s'han de fer saber a la *Dirección General de Arqueología*.

L'Acta Fundacional amb data 24 de gener e 1967 contempla els noms de Pompeu Pascual, Josep Calvet, Esteve Fa, Narcís Vert, Josep Vergés, Josep Vilà i Arola.

27 de gener de 1967.- Entrega de l'Acta fundacional, i entren a la junta Josep Albà i Ramon Bellvehí.

3 de febrer 1967. Memòries del 66

10 de febrer.- Es reparteixen tasques: legalització, llistes de socis i quotes, memòries d'allò excavat, classificació de les peces trobades, contacte amb altres centres d'estudis, obtenir una subvenció, adquirir un plànol de llagostera.

24 de febrer, es llegeixen els escrits de la delegació provincial d'excavacions arqueològiques amb els números 2077, 2079, 2159.

El 7 d'abril de 1967 aixequen acta de la trobada dels membres fundadors per notificar que s'han pagat els drets d'inscripció en el registre de la Societat Centre d'Estudis de Llagostera i que falta comprar els llibres pertinents i portar-los a legalitzar al Govern Civil.

Els estatuts:

Entre la documentació conservada es troben dos estatuts declarats nuls per falta de concreció en la finalitat de l'Associació. I per entendre el perquè ens hem de referir a una comunicació del 25 de febrer de 1967. En aquesta, reben la primera resposta del Govern Civil denegant la constitució del Centre d'Estudis per que no recull que les activitats d'aquesta estan subjectes a la llei de 7 de Juliol de 1911, Reglament de Març de 1912, i Orden de 21 de Abril de 1941, Ley del Tesoro Artístico de 13 de Mayo de 1933, y Reglament de l'aplicació de 16 de Abril de 1936. Es retornen les 3 còpies per a la seva rectificació. Es tracta de les lleis referents a l'excavació. Així no obstant, aviat va arribar l'aprovació del Governador Civil, en concret el 16 de Març de 1967. Per tal de donar-se a conèixer un cop constituïts decideixen redactar una circular animant als vilatans a associar-se i participar. Trobem un esborrany de la circular de difusió per a la captació de socis.

**Centre d'Estudis
de Llagostera**

C I R C U L A R

AMIC: Damunt de la terra de Llagostera, han viscut els nostres avantpassats lluitant amb els seus escassos mitjans contra la fam, la guerra i la malaltia.

El CENTRE D'ESTUDIS DE LLAGOSTERA, intenta d'aplegar totes les persones que sentin la curiositat de saber com vivien els llagosterencs d'edats ja passades, estudiant el que ens han deixat del seu pas sobre la terra.

I també, més endavant, ampliar no solament en el sentit de l'arqueologia sino en altres aspectes l'estudi més complet de tot quant faci referència a l'home, al seu ambient, a la Natura i a les Arts.

El grup, que ha fet els passos necessaris per a la constitució oficial i reconeguda per les autoritats corresponents, del CENTRE D'ESTUDIS DE LLAGOSTERA us espera de bon cor. Siguen benvinguts.

La cuota de soci es mòdica, 10 pessetes cada mes.

Maig de 1967.

Butlletí d'inscripció al Centre d'Estudis de Llagostera
PASSEIG DE LA VICTORIA, 62

En _____
domiciliat a _____
sol·licita ésser admès com a soci al CENTRE D'ESTUDIS DE
LLAGOSTERA, a comptar d'avui.

Llagostera, _____
Firma,

Correspondència:

Els primers documents que trobem d'entre la correspondència de la societat són cartes a totes les institucions culturals i educatives del poble comunicant la constitució del centre d'estudis i la predisposició a col·laborar en totes aquelles tasques que permetin l'ampliació del coneixement de la cultural local.

Totes són còpies en paper vegetal, menys un que és original amb segell de l'Associació. Totes tenen la data de 8 de maig de 1967. Trobem: Pilar Gurnès, directora de la Escuela Graduada de Niñas. Francisco Rigau, director de la Escuela Graduada de Niños. Sr. Josep Pons, pastisser que va fer una mona amb els personatges més destacats de l'Associació. Sr. Pere Mayol, director de l'Escola de Belles Arts. Sr. Alcalde Ricard Presas i Cunillera, i Joan Pinsach, Consejero de Cultura de l'Ajuntament. Al president de l'Agrupació Excursionista Bell-Matí. President del Casino Llagosterense. Josep Cantó, President de l'Agrupación Filatélica y Numismática. Joaquim Bernis, donant de material per a les excavacions. Sr. Enric Valllovera donant. El 2 d'abril de 1968 s'adrecen a l'Ajuntament per tal de demanar algun local de l'antiga cooperativa de consum "La Regeneradora" que consideren que es podria dedicar a fins culturals.

Correspondència amb institucions:

Carta de Miquel Oliva Prat per demanar la memòria anual i de ser possible algunes fotografies o il·lustracions de les troballes. Sense data.

El 8 de Juny del 1966.- Miquel Oliva Prat al President del Centre d'Estudis que encara era una secció de l'Agrupació Filatèlica autoritzant les excavacions i demanant a totes les autoritats la màxima ajuda per al desenvolupament de les tasques.

Centre d'Estudis Llagosterenc SECCIÓ ARQUEOLÒGICA

N.º _____ Inv. Gral. Girona.

Objecte _____

Matèria _____

Dimensions _____

Negatiu. N.º _____ Operador _____

Descripció _____

Epoca _____ | Campanya _____

Procedència _____

Situació _____

Refer. Topog. _____

Observacions _____

Restauració. Data _____ | _____

Bibliografia _____

El Conservador _____

Localització actual de la peça _____

Centre d'Estudis de Llagostera N.º _____ **CARNET DE SOCI**

En _____

domiciliat a _____

carrer _____ n.º _____

Llagostera, a _____ de _____ de 19 _____

El President _____

D. N. I. _____

El 27 de desembre de 1966. Resposta de Miquel Oliva Prat confirmant els permisos de 19 de desembre per a Maiena i Sant Llorenç. S'excusa de no poder anar a seguir les excavacions però es troba a Ullastret amb alumnes.

El 18 de febrer de 1967. Carta a l'alcalde informant de la propera constitució del Centre d'Estudis i la sol·licitud per a la creació d'un museu municipal.

El 17 de març de 1967. Còpia de la Carta a la *Dirección General de Bellas Artes* a Madrid, demanant escriguin una carta a Joaquina Masgrau, vídua de Casas, que cedeix permís per a les excavacions a Maiena durant la construcció del polígon industrial.

També del 17 de març de 1967. Carta a Pompeu Pascual amb còpia a la vídua de Casas. Inscripció al congrés de Menorca i notes de premsa a Los Sitios i a la pàgina d'arqueologia de la Vanguardia.

El 27 de març de 1968 amb objecte d'acabar la memòria anual de les activitats de la *Delegación Provincial* on es reflexa l'activitat de totes les delegacions locals Miquel Oliva Prat demana la memòria anual d'aquestes delegacions.

El 30 de Juny de 1971. Carta de Miquel Oliva Prat a l'Ajuntament de Llagostera sol·licitant la instal·lació del Museu Municipal previ a la decisió per al dipòsit de les peces trobades en les excavacions dels anys anteriors. Amb la mateixa data Oliva envia a Pompeu Pascual el document relatiu als permisos d'Excavació de l'església de Caulès

amb data 28-5-1971 a Caldes de Malavella sota la direcció del Dr. Riu de la Universitat de Barcelona. En aquesta carta es demana la col·laboració desinteressada del Centre per a l'excavació.

El 18 d'agost de 1972. L'Alcalde informa que en sessió plenària de 7 de juliol de 1972 s'ha acordat cedir un espai de la casa consistorial com a museu provisional. Els objectes trobats seran guardats en vitrines per a poder ser exposats a l'estudi del públic. El 4 d'agost de 1971 es va proposar oficialment al Sr. Esteve Fa i Tolsanas per a delegat local de forma oficial.

Copia amb data 18 d'agost de 1972 al president del Centre d'Estudis.

Document per el qual es confirma la sol·licitud: “ Don Juan Aradas Vilar secretario del Ayuntamiento certifica que en sesión plenaria de 7 de julio de 1972 se ha acordado instalar las piezas encontradas en las excavaciones arqueológicas en la Casa Consistorial”.

6.3. Les persones.

L'origen de l'interès per les restes arqueològiques les podem situar tal i com va reconèixer Esteve Fa i Tolsanas en un carta de 28 d'abril de 1995, en un fet atzaròs. S'estava reconstruint la carretera de Llagostera a Sant Feliu de Guíxols quan les excavadores trobaren un poblat ibèric que passà desapercbut i que no es va ni tan sols excavar. Aquest fet fortuït va encendre l'interès per l'arqueologia en l'Esteve Fa que va treballar durant anys per a buscar un grup de persones que poguessin demostrar inquietuds respecte de la història. Va començar a treballar per a la creació del Centre d'Estudis Històrics Llagostera que no fou fins el 1967 que s'establí legalment. Sobretot per la gran tasca burocràtica duta a terme per Josep Vilà i Arola que era un pedagog jubilat que veia la necessitat de establir-se legalment i, com a secretari, del centre d'estudis va redactar uns estatus que permetessin assolir el vistiplau del Govern Civil per a constituir-se.

En l'origen del Centre d'Estudis Històrics Llagostera trobem Esteve Fa i Tolsanas(1925-1997). Nascut a Llançà el dia 30 d'agost de 1925 va arribar a Llagostera, en data incerta amb els seus pares i germans. Va cursar els estudis de primària i als 14 anys començà a treballar com a mecànic. Una feina que el va

especialitzar en torn i fresa al taller de Can Pau Jacob i després a Can Masgrau-Vancells. Més tard instal·la un petit taller a casa seva al carrer Pompeu Fabra.

Des de molt jove va manifestar un gran interès per la natura i les caminades arreu de la Serra d'Ardenya Cadiretes on encetà les seves descobertes arqueològiques. La passió per l'arqueologia va fer que s'aproximés de manera autodidacta. Aquest entusiasme i les primeres descobertes importants van fer que a mitjans dels anys 60's s'apleguessin un grup d'amics seus per tal de constituir el Centre d'Estudis Històrics de Llagostera. L'Esteve Fa sovint s'encarregava de la reconstrucció de les peces trobades.

A les acaballes de la seva vida relata a la revista *El Butlletí* de l'any 1988 els seus records de l'inici de la passió per l'arqueologia a Llagostera. Es tracta simplement d'una sèrie de dades que poden servir per recopilar totes les dades relacionades amb algunes troballes arqueològiques que al llarg de més de vint anys es van fer al poble i a la seva rodalia, i que en un principi van generar l'afecció de que gaudeix avui la vila respecte al fet arqueològic.

D'entre els molts llocs que va excavar, cal mencionar els jaciments ibèrics a Maiena i Plaça Balladora, en el terme municipal de Llagostera i el paradolmen Pedra sobre Altra, al terme municipal de Tossa, a més de l'aixecament de diferents monuments dolmènics al Massís de les Cadiretes com el menhir de l'Avi o el menhir d'en Llac, i la reivindicació de diferents monuments, com l'església visigòtica de Sant Esteve de Caulès, al terme municipal de Caldes de Malavella. Molts dels objectes recuperats formaven part de la seva col·lecció particular, dins la qual hi havia restauracions de les peces més emblemàtiques, fetes per ell mateix. Tot i que era conegut per la seva tasca arqueològica, Fa s'interessava per tot el patrimoni en general i sentia una especial predilecció per la toponímia, la botànica, la geologia i evidentment la prehistòria i la història antiga. Són significatives les diferents col·laboracions que va fer al programa de la Festa Major de Llagostera i a la *Revista de Girona*. En aquesta última va escriure un article l'any 1976 sobre els jaciments prehistòrics a les rodalies de Llagostera en coautoría amb el professor universitari Narcís Soler. Una altra col·laboració va ser l'article sobre els molins del Ridaura en un dels números del programa de la Festa Major, que encara avui es pot considerar com un magnífic treball de camp. A nivell local Fa havia promogut i/o intervingut en diferents iniciatives culturals, al marge del Centre d'Estudis de Llagostera, l'associació de Veïns 23 de febrer a final dels anys setanta. Així mateix, va ser «inventor» de la festa del Solstici d'estiu, que va recuperar

un espai emblemàtic a la Plaça Balladora, i el promotor de l'aixecament popular del menhir conegut amb el nom de l'Avi al cor del Massís de les Cadiretes. Va ser un dels artífexs de la reivindicació del massís com a espai d'interès natural i monumental. Va ser, a partir d'aquesta renovada consideració, que s'hi descobriren objectes arqueològics i monuments megalítics que havien estat oblidats i colgats per la vegetació. Home polifacètic va realitzar una valuosa col·lecció de bolets amb guix que eren fidels reproduccions de models naturals. Un recull integrat per centenars de reproduccions micològiques que es van exhibir a Llagostera, Lloret de Mar i Girona, i que van esdevenir una important eina pedagògica. Però el més important, és la important tasca de sensibilització per a la necessitat de documentar i protegir el patrimoni (FA, 1988;).

Un altre personatge destacable fou Josep Calvet i Amat. Va ser un dels noms que més van sonar dins la difícil tasca de la defensa del patrimoni. Escriptor prolífic que recullí llegendes i històries de la vila. Poeta i amant de la geologia i l'arqueologia va esdevenir un personatge que albergava una gran experiència que el portà a la creació del Centre d'Estudis Històrics de Llagostera. Es tractava d'una persona de més edat que la resta d'integrants del centre. Tot i que es conserven algunes de les seves publicacions i poesies va ser un persona que passà desapercibuda tot i que posseïa un important bagatge en la posada en valor i defensa del patrimoni. La seva presència no es pot oblidar ja que representava la generació anterior a la Guerra Civil.

Pompeu Pascual i Coris és doctor en medicina i encara que pels documents conservats pugui semblar un mer espectador de la tasca del centre va ser el que va tenir una visió més clara de com aquella tasca que s'estava duent a terme acabaria per configurar el patrimoni local. Va ser el promotor de l'estudi de Narcís Soler i el va convèncer de la necessitat d'inventariar tot allò que es trobés per ampliar el coneixement de les cultures prehistòriques al municipi. Pompeu és un artista integral que ara té 84 anys i encara escriu i investiga sobre la seva família i les seves arrels.

Francesc Vergés i Surinyach i Josep Planella i Calvet es van escindir d'aquest grup per diferències amb l'Esteve Fa i en Pompeu Pascual. Aquests dos personatges que els trobem immersos en les recerques i en les actes del Centre d'Estudis van continuar la seva tasca investigadora per altres vies. Aquesta primera associació de caire cultural va

ser la llavor del Centre d'Investigacions Culturals *Lacustaria* (1980-1992)¹⁴. Va ser a partir de l'any 1980 que van donar a conèixer, des de un nova perspectiva, el patrimoni de Llagostera.

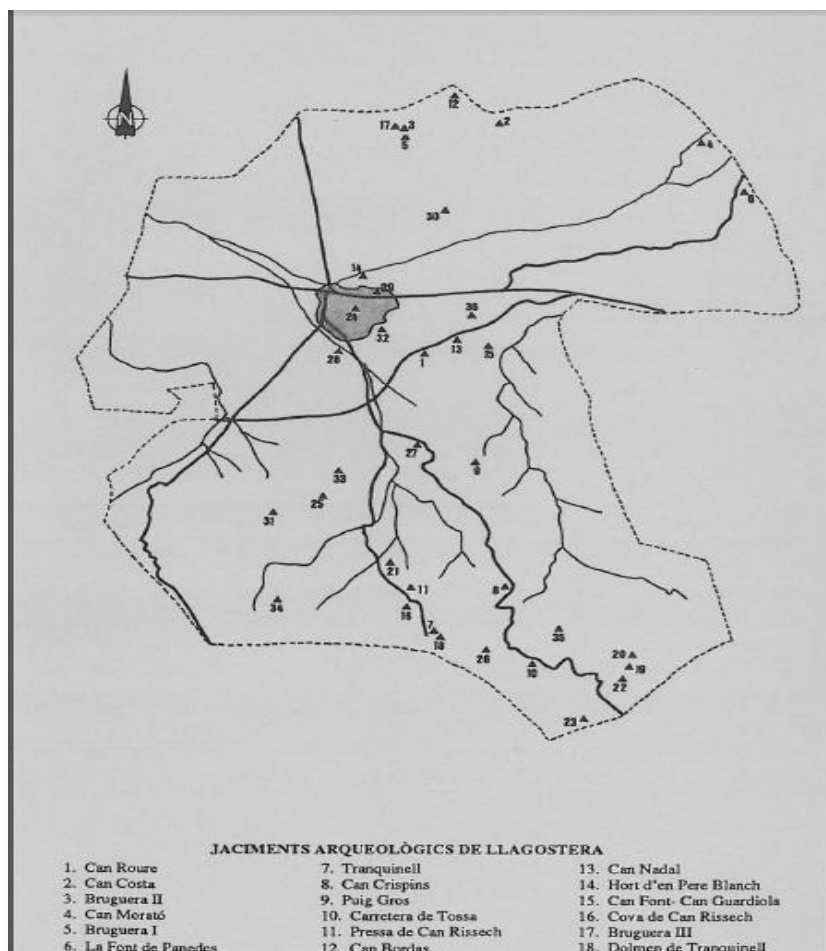
---

¹⁴ Informacions extretes dels documents que integren el Fons del Centre d'Investigacions Lacustaria (1980-1992), conservat a l'Arxiu Municipal de Llagostera.

5.4- Activitats del Centre d'Estudis Històrics Llagostera.

El Centre d'Estudis Llagostera (1967-1973) fundat l'any 1967, es va centrar en les excavacions dels jaciments ibèrics de Maiena, Can Pere Pere, Pocafarina i San Llorenç, Pocafarina, Can Sureda, Els Terrassos d'en Baulé, Can Fuianet, i Gaià.

Destaquem del Paleolític Mig la Bruguera II, Can Morató, Can Costa i Paleolític Superior a, Can Bordes, Bruguera I, Can Nadal, Can Roure, Can Font i Can Guardiola, Can Crispins, Puig Gros, Presa de Can Risec entre d'altres.

Can Crispins

El primer fet que podia haver engecat l'interès arqueològic a Llagostera esdevingué el dia 12 d'abril de 1959, als camps de Can Crispins, on, de manera totalment fortuïta, es va trobar una peça de sílex, coneguda pels arqueòlegs com "burí polièdric", les mides

de la qual eren: 60mm de llarg, 30 mm d'ample i 116 mm de gruix. A aquesta troballa no se li va donar massa importància, pel desconeixement total d'aquest tipus de material. Anys més tard, alguns aficionats locals començaren a tenir idea del que representava el sílex i les eines que s'hi havien fabricat. En Josep Planella començà la recerca d'aquest material pels camps de can Crispins, i les troballes foren tan excepcionals que avui es considera aquest jaciment lític com un dels més importants de les comarques gironines.

Tranquinell

A la tardor de l'any 1960, es va trobar un nou jaciment lític, que abasta tot el pla del paratge, avui convertit en una urbanització. Queden en el lloc les restes del que sembla que fou un dolmen, amb un petit cromlec. La construcció de petits habitatges va fer que tots els vestigis desapareguessin, sense prospecció. Algunes de les peces trobades en aquest lloc, com també la primera troballa de Can Crispins, foren ressenyades per Lluís Esteve Cruanyes, de Sant Feliu de Guíxols, a la revista editada per la Diputació de Barcelona: "*Notes d'Arqueologia de Catalunya i Balears*", l'any 1965.

Es creu que les més antigues poden situar-se entre 34.000 i 25.000. a. C. segons Narcís Soler publica a la revista *Cypsela* el 1982. Centrant una circumferència a Can Crispins, trobarem a 1.400 m de distància el jaciment de Tranquinell, a 1.100 m el del Puig Gros i a 850 m el de la muntanya d'en Bonet.

Altres jaciments lítics foren localitzats diferents punts de la terres llagosterenques, entre ells, un a Can Font, prop del restaurant de Can Roure a la carretera Vidreres-Sant Feliu, un altre a Can Costa, a la Bruguera Alta i un tercer prop de Quatre Camins, sobre la font d'en Dalmau. Quant al primer, és molt difícil de concretar qui el va trobar, el segon fou trobat per en Ramon Ribas i l'últim per en Josep Cabarrocas.

Poblat ibèric de Maiena.

Però el que sens dubte donà impuls decisiu a l'afecció arqueològica local, fou la troballa feta per en Miquel Codolar i Vallmajó, prop del taller Casas, a la carretera de Sant Feliu, on s'estava rebaixant un petit monticle per anivellar el sòl a l'altura de la carretera. Es tractava de fragments ceràmics, possiblement d'alguna àmfora. Assabentats del fet, en Josep Calvet i en Josep Planella ho van comunicar al grup d'interessats per l'arqueologia i a Pompeu Pascual. Que ho va posar en coneixement del Delegat Provincial d'Arqueologia, Miquel Oliva i Prat. Aquest confirmà la importància de la troballa. Es tractava d'un antic poblat ibèric, del qual solament quedaven les

restes d'unes quantes sitges, potser una vintena. Unes sitges com a cavitat excavada al sòl, de molt variades dimensions, i amb forma d'ou dret, amb una boca d'uns 40 cm. de diàmetre. Esteva Fa reconeix que aleshores era totalment nou i desconegut per al grup, malgrat haver vist les que tan magníficament es conservaven al poblat ibèric de Plana Basarda a Santa Cristina d'Aro. El fet es produí el 10 de febrer de 1966, i a partir d'aquesta data s'inicià l'interès per crear una agrupació arqueològica, que a la vegada que agrupés tots els aficionats, i fes palesa, d'alguna manera, la necessitat de treballar units.

Poblat Ibèric de "La plaça Balladora"

El 8 d'abril de 1966 l'Esteve Fa va descobrir, a la plaça Balladora del veïnat de Sant Llorenç l'existència de dues sitges ibèriques, posades al descobert quan es construïa l'actual carretera de Llagostera a Salions i Sant Grau. Era la troballa d'un nou poblament ibèric. Aquestes sitges es van marcar amb els números 1 i 3, ja que posteriorment se'n trobà una altra, situada al mig de les dues. Aquest poblat és, sens dubte, el més important de tots els descoberts, ja que és trobà molt material, en especial al Puig de la Capella. S'excavaren unes 13 o 14 sitges. A la sitja núm. 1, en Jaume Romo Ruaix hi va trobar les restes del que havia estat una petita llàntia de ceràmica grisa emporitana. La peça no es va poder salvar, ja que era un pur farciment de fang i ceràmica.

El forn de can Xerric

Prop de Can Xerric, antic forn de rajols, situat al Km. 2 de la carretera Llagostera-Sant Llorenç, el 12 d'octubre de 1966 es va trobar un interessantíssim forn ceràmic, l'antiguitat del qual pot situar-se a l'època dels poblats ibèrics, segles III-II a.C. La gent del veïnat ja en coneixia l'existència i el relacionava amb la indústria de pipes de bruc. Alguns el coneixien amb el nom de "forn de les pipes", activitat de llarga tradició a la vila. La seva existència va tenir una gran transcendència dins el camp arqueològic. Les restes de ceràmiques que es van trobar al seu entorn, materials mal fets o trencats durant la seva cocció, serviren per identificar peces trobades en altres llocs, a vegades a centenars de kilòmetres.

Sitja del carrer Pocafarina

La descoberta arqueològica d'una sitja ibèrica al carrer de Pocafarina, que sens dubte assenyala un petit poblament establert per aquell paratge. Esteve Fa la va trobar el 12 de març de 1967. No es va fer prospecció acurada.

Església pre-romànica de Caulès.

Fet important fou també la localització d'una església situada prop del Mas Llop, coneguda pels caçadors com a "església vella de can Noguera". Fou localitzada per un grup del Centre d'Estudis a principis de 1967, sense donar-li massa importància, per desconeixement de l'estil arquitectònic. Vuit dies més tard, Joan Torres, veí de Barcelona i enamorat de Llagostera, va aconseguir localitzar-la i fotografiar-la. Les seves fotografies van servir per identificar l'església com a pre-romànica, situant els seus orígens dintre el segle VII a.C. recollit a la publicació: "Indrets de Catalunya II" de Jordi Mir.

Sitges de Can Pere-Pere

Una nova troballa, aquesta vegada prop de can Pere-Pere del veïnat de Sant Llorenç. Era el 20 de juny de 1972. El fet ja no fou totalment casual, ja que feia dies que es donava voltes per aquell indret. En una carretera fonda es van trobar dues sitges ibèriques. La primera donà poc material, ja que, a part d'unes quantes pedres, solament s'hi va trobar un fragment d'un petit plat de 6 cm. de diàmetre. La segona fou abundosa, perquè a més de molta ceràmica es va poder recuperar una punta de llança de 18,5 cm. de llargada. Era de ferro, i en desenterrar-la es va trencar en tres trossos. També es van recollir altres vestigis de peces de ferro i bronze, però totalment irrecuperables.

Megàlits al massís de les Cadiretes

Les recerques que hom havia fet al llarg de molts anys, a les rodalia del Puig de les Cadiretes havien estat molt fecundes. Primer fou un menhir conegut antigament per la pedra de l'Avi, trobat per en Josep Gascons. Estava abatut i més tard fou aixecat per membres de l'Associació Excursionista Bell-Matí. Anys més tard fou el menhir de Montllor, i tancà la sèrie d'aquest tipus de megàlits el menhir d'en Llac, també abatut, i aixecat posteriorment gràcies a la col·laboració d'Agustí García i el seu fill Ramon.

Cova d'en Rissech.

Es tracta d'una cova de l'edat del Bronze, similar a la de "La Tuna", a Santa Crisitna d'Aro, però de dimensions més petites. Fou publicada la seva existència per Lluís Esteve, a La Vanguardia del 26 d'octubre de 1974, i anteriorment per un investigador alemany que vivia a Sant Feliu de Guíxols.

6.5. Finalització.

L'efervescència dels anys que van de 1966 a 1973 es va dissoldre per desavinences entre els membres integrants de la societat. Així no obstant, no va ser fins a finals dels anys 70's que es van trencar les relacions. Pel que es recull de les fonts orals, de forma parcial, les desavinences van néixer de les diferències existents entre alguns dels membres integrants del Centre respecte de que s'havia de fer amb les col·leccions de peces trobades. I alguns s'aventuren a dir que el ferm lideratge de l'Esteve Fa no era ben acceptat entre alguns dels membres de Centre d'Estudis.

7. CONCLUSIONS

Conèixer l'origen d'aquest centre d'estudis culturals ens permet tenir una perspectiva històrica de com la societat demanda un coneixement veraç dels seus orígens. Aquest treball busca fer una recerca sobre les persones i les iniciatives relacionades amb la cultura del poble de Llagostera per tornar a donar valor a la feina que van fer aquells que tot i viure en un règim totalitari no van voler renunciar al coneixement de la història. Només aquells que no coneixen la pròpia història estan condemnats a repetir-la. I aquells que, de forma altruista, busquen oferir un valor afegit al territori demostren que el valor d'una societat i d'uns costums, també tenen una raó en el passat que cal descobrir. Aquest grup d'intel·lectuals, tot i les controvèrsies que entre ells es donaren, van actuar de forma cooperativa i van fer de l'arqueologia el seu *modus vivendi*. Van transgredir una consciència col·lectiva ancorada en un clima de valors inqüestionables i de pensament únic. Amb la seva tasca van aportar més del que pensaven que estaven aportant ja que van originar un estat d'inquietud intel·lectual que reforçava la pertinença a una cultura pròpia i alimentaven els trets identitaris d'una societat mancada de direccions alternatives.

Aquelles persones que van donar suport a la iniciativa no eren conscients de que la història de les famílies que, s'havia perdut en el decurs dels segles, era reflex d'uns orígens llunyans, però no per això, irrellevants. En un moment en el que tenir idees diferents era perillós aquest grup de recerca amb molt pocs mitjans, estaven obrint un camí cap a una nova via de valorització de la identitat. És clar que conèixer una època tan allunyada de la modernitat, a priori, no sembla que justifiqui res del present. Però en apropiar-se d'aquest passat es genera un patrimoni propi i unes noves expectatives que fonamenten la creença de que una altra vida és possible.

El context polític i social de la dictadura no va veure en aquests centres d'estudi cap amenaça, i això va permetre el naixement d'una nova consciència de la identitat. D'una manera inconscient obren una esletxa en l'imposat pensament únic per oferir una nova perspectiva, sense fals històric, de l'origen de les societats. Pot semblar un pensament abstracte veure indicis de les societats prehistòriques en el context de postguerra que vivien les societats, però el coneixement de la història de les societats i el reconeixement de que l'humà és un animal gregari podia permetre el trencament de fronteres insalvables. No obstant això, val a dir que aquestes iniciatives populars

canalitzades per alguns intel·lectuals, no sempre estan impregnades d'ideologia el que els va permetre tirar-les endavant. De fet, es important destacar que és fruit d'una demanda social i que la saviesa d'allò col·lectiu, roman en el valor de l'entesa i la capacitat de compartir un objectiu comú.

A nivell estatal es pot constatar que la manca d'estructura normativa deixava una certa llibertat de moviment als centres d'estudi per a desenvolupar les seves investigacions desinteressades. L'interès que suscita l'estudi del patrimoni històric es va esvaïnt a mida que ens apropem als anys 60's. La manca de recursos materials i humans que es destinen a aquesta tasca és suplantada per l'interès que neix des de la mateixa ciutadania. Així no obstant, a Llagostera es tracta d'un grup molt reduït de persones que pretenen difondre i fer conèixer un patrimoni material que roman enterrat al territori. Van poder comptar amb el suport de la *Delegación Provincial* que dirigí Miquel Oliva Prat i que va donar llibertat i confiança a tots els centres d'estudis emergents perquè, a fi de comptes, tots treballaven per a la defensa i protecció del patrimoni comú. L'extensa relació de jaciments que s'excaven simultàniament a la província de Girona ens permet intuir que aquest fenomen, per bé que minoritari s'estenia arreu i residia en mans d'uns pocs personatges cultes que amb el seu compromís asseguraven un patrimoni per als seus pobles. La diversitat de jaciments i cronologies és indicatiu que no es demostra una predilecció especial per cap època concreta però el temps ha demostrat que alguns jaciment estaven condemnats a l'oblit.

Una reflexió ineludible es suscita de la relació quantiosa de permisos d'excavació atorgats. Perquè han desaparegut aquells jaciments menors de la memòria? Perquè alguns jaciments també són víctimes del temps? Per bé que no es conserven a Girona les memòries ni els diaris d'excavació en algun racó de l'Arxiu General de l'Administració Pública encara estan aquelles descobertes que donen sentit als pobles que habitaren Girona.

Gràcies a la Tesis de Llicenciatura del professor Narcís Soler i Masferrer coneixem una part de les troballes del Centre d'Estudis de Llagostera. Sense aquest document les dates no serien fidels a la realitat. Així no obstant, l'inventari recull una part dels elements trobats a les excavacions o als jaciments a l'aire lliure. Per sort, algunes dades van quedar gravades en entrevistes a alguns dels membres de la societat del centre d'estudis.

El fons del Centre d'Estudis de Llagostera només conté una part dels documents dels inicis de l'activitat cultural. Denoten com l'implicació dels seus integrants es va diluint i com la consciència de cooperar es perd a favor de l'individualisme que lentament s'anà imposant a les societats contemporànies. Impressiona veure com la relació de socis és extensa i la de donants també. En el fons de la consciència col·lectiva tots sabien que estaven fent història al mateix temps que recuperaven aquesta història. Transmet la impressió que la curiositat que suscitaren amb les seves descobertes deixaren bocabadats als vilatans que incrèduls, mai varen pensar que sota els seus peus es troba l'origen de la civilització. Però no d'una civilització com la que trobaven en el seu medi social i no, una civilització mancada de càrregues i símbols de poder opressors.

Com a última conclusió cal destacar la feina feta en aquest devenir dels centres d'estudi dels mal anomenats erudits. Certes persones que han volgut anar més enllà en preguntar-se sobre l'origen de les cultures. Val a dir que aquestes persones extraordinàries sorgeixen a tots els pobles i és gràcies a la seva decisió que es reconstrueixen les vàlues i les curiositats per allò circumdant que es veu a les viles. Tots ells tenen noms propis però del que tracta aquest treball és de la voluntat cooperativa per a tirar endavant qualsevol iniciativa vinculada a la cultura i al passat.

8. BIBLIOGRAFIA

- ALBÀ ESPINET, Marta; MALLORQUÍ, Elvis (coord): *Les conferències de l'Arxiu 1*, Ajuntament de Llagostera. 2010.
- BURCH RIUS, Josep, *Les Sitges de Llagostera*, Crònica, n. 14, Llagostera, 1996.
- CALVET AMAT, Josep, "Cercles rupestres a Taiades (Llagostera)", *Quadern de Treball* núm. 3, 1980, p. 36.
- CANAL ROQUET, Josep; CARBONELL, Eudald, *Catalunya paleolítica*, Girona, 1989.
- CANAL ROQUET, Josep; SOLER MASFERRER, Narcís, *El Paleolític a les comarques gironines*, Girona, 1976.
- CANER ESTRANY, Pere; FIGUERAS, Narcís; JIMÉNEZ FERNÁNDEZ, M. Carme; SANTESMASES OLLÉ, Josep, *Cultura i recerca local al segle XX: dels erudits locals als centres d'estudis: en memòria de Pere Caner (1922-1982)*. Calonge, 2007.
- CANTÓ MASCORT, Antoni, *L'Agrupació Filatèlica i Numismàtica (1955-1972). Memòries d'uns anys intensos*. Llagostera, 2010 (Els llibres de Crònica, 5).
- CARBÓ BOSCH, Maria Mercè, "Llagostera", *Revista de Girona*, núm. 94, 1987, p. 67-74.
- DIAZ-ANDREU, Margarita; RAÍREZ SÁNCHEZ, Manuel E., "La Comisaría General de Excavaciones Arqueológicas (1939-1955)" a *Revista Complutum*, núm. 12, 2001, pp. 325-343.
- FA TOLSANAS, Esteve; SOLER MASFERRER, Narcís; "Jaciments prehistòrics a les rodalies de Llagostera" a *Revista de Girona*, núm. 74. 1976. pp.21-29.
- FA TOLSANAS, Esteve, "Recuperació d'un menhir", *Revista Festa Major*, 1978, sp, (AMLL, Programes de Festa Major).
- FA TOLSANAS, Esteve, "La cova neolítica de pedra sobre altra", *Revista Festa Major*, 1979, sp, (AMLL, Programes de Festa Major).
- FA TOLSANAS, Esteve, "Llagostera ja té un megàlit", *Revista Festa Major*, 1981, sp, (AMLL, Programes de Festa Major).
- FA TOLSANAS, Esteve, "El ferro dintre de la història de Llagostera", *El Butlletí*, 1984, p. 12 (AMLL, Revista el Butlletí de Llagostera, 1980-1990).
- FA TOLSANAS, Esteve, "El Centre d'Estudis de Llagostera Maltractat", *El Butlletí*, 1987, p. 33 (AMLL, Revista el Butlletí de Llagostera, 1980-1990).
- FA TOLSANAS, Esteve, "Trenta anys d'arqueologia a Llagostera", *El Butlletí*, 1988, p. 33 (AMLL, Revista el Butlletí de Llagostera, 1980-1990).
- GRAU FERRANDO, Dolors, "Esteve Fa, instigador cultural." a *Revista de Girona*, núm. 182, 1997, p. 16-17.

GRAU FERRANDO, Dolors, *Llagostera*, Girona: Diputació de Girona, 1987 (Quaderns de la Revista de Girona).

MAYMÍ RICH, Josep, *L'Abans. Llagostera. Recull gràfic 1888-1965*. Barcelona, 2006, p. 308-311.

MERINO, Jordi; CASELLAS, Lluís; ROCAS, Xavier; "L'arqueologia a Llagostera" *Crònica*, núm. 11 (monogràfic). 1994.

NOLLA, Josep M.; CASAS, Josep, *Carta arqueològica de les comarques de Girona*, Girona, 1984.

SOLER MASFERRER, Narcís, "Arqueologia a Llagostera", Barcelona, Universitat de Barcelona, 1973, (tesi de llicenciatura, inèdita).

SOLER MASFERRER, Narcís, "El jaciment prehistòric de Can Crispins" a *Cypsela*, núm. 2, 1978, pp.7-47.

SOLER MASFERRER, Narcís, "El jaciment prehistòric de Can Crispins (Llagostera)" *Cypsela*, 4, 1982, pp. 7-30.

SOLER MASFERRER, Narcís, "Les indústries del Paleolític Superior en el nord de Catalunya", Barcelona, 1986, (tesi doctoral, inèdita).

SOLER MASFERRER, Narcís, "El jaciment del Paleolític Superior de Bruguera (Llagostera, el Gironès)", *Cypsela*, 9, 1991, pp. 21-32.

SOLER MASFERRER, Narcís; FA TOLSANAS, Esteve, "Nous jaciments prehistòrics a les rodalies de Llagostera", *Revista de Girona*, 74, 1976, pp. 21-29.

TARRÚS, Josep; BADIA, Joan; BOFARULL, Benjamí; CARRERAS, Enric; PIÑERO, Miquel-Dídac, *Dòlmens menhirs, 48 monuments megalítics del Baix Empordà, el Gironès i la Selva*, Figueres: 1990 (Guies de Patrimoni Comarcal).

TARRÚS, Josep; CHINCHILLA, Júlia, *Els monuments megalítics*, Girona: 1992 (Quaderns de la Revista de Girona, 37).

VENTURA BRUGULAT, Joan, "La Casa de les Vídues. Cent anys per tenir una biblioteca pública" a *Crònica*, 7, 1993, p. 3-12.

GAY DE FRÍAS, José Víctor (dir), "Llagostera, estació prehistòrica" a *Lacustària. Boletín de la Asociación Filatélica y Numismática Llagosterense*, 23, gener de 1967, pp.12.

Webgrafia:

ARQUEODADA [Base de dades dels jaciments dels Serveis Territorials de la Generalitat] a: <<http://cultura.gencat.cat/mapinvarque/>>, actualitzada juny de 2013 (data de consulta: 24 juny 2013).

ASSOCIACIÓ ARQUEOLÒGICA DE GIRONA, *Butlletí de l'Associació Arqueològica de Girona*, [web d'accés obert] a: <<http://www.aadgirona.org>>, actualitzada agost de 2013 (data de consulta: 5 agost 2013).

CENTRE D'ESTUDIS COMARCALS DEL RIPOLLÈS, [web d'accés obert] a: <<http://www.cecripolles.org/index.php>>, (data de consulta: 10 agost de 2013).

CENTRE D'ESTUDIS SELVATANS, [web d'accés obert] a:
<<http://www.selvatans.cat/web2/index.php?start=10>>, actualitzada agost de 2013
(data de consulta: 5 agost 2013).

EGIPCI, *eGestió Integral del Patrimoni Cultural Immoible*. [base de dades de Patrimoni Cultural Immoible de la Generalitat, accés restringit] a:
<<https://extranet.cultura.gencat.cat/EGIPCI/login.aspx>>, (data de consulta: maig de 2013).

GENERALITAT DE CATALUNYA, *Servei d'Arqueologia de Catalunya* [web oficial d'accés obert] a:
<http://www10.gencat.net/sac/AppJava/organisme_fitxa.jsp?codi=16437>, actualitzada juliol de 2013 (data de consulta: 16 juliol 2013).

GENERALITAT DE CATALUNYA, *Etnologia.cat, Blog de l'Observatori del Patrimoni Etnològic i Immaterial* [web d'accés obert] a:
<<http://blocs.gencat.cat/blocs/AppPHP/etnologia/>>, actualitzada juliol de 2013
(data de consulta: 16 juliol 2013).

INSTITUT D'ESTUDIS DEL BAIX EMPORDÀ, [web d'accés obert] a:
<<http://www.iebe.org/>>, (data de consulta: 10 agost de 2013).

INSTITUT D'ESTUDIS GIRONINS, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, [publicació d'accés obert] a: <<http://www.ieg.cat/>>, (data de consulta: 7 agost 2013).

INSTITUT RAMON MUNTANER. FUNDACIÓ PRIVADA DELS CENTRES D'ESTUDIS DE PARLA CATALANA, [web d'accés obert] a: <www.irmu.org>, actualitzat juliol 2013, (data de consulta: juliol de 2013).

MUSEU D'ARQUEOLOGIA DE CATALUNYA, *La Seu de Girona* [subapartat del web oficial, accés obert] a: <<http://www.mac.cat/Seus/Girona>>, actualitzada juliol de 2013 (data de consulta: 20 juliol 2013).

ANNEX 1. Entrevistes

Annex 1. Entrevistes en format audio (MP3/en CD adjunt):

- 1.1 Narcís Vert Llagostera, membre i vocal del Centre d'Estudis Històrics de Llagostera del 1966 al 1973, i Antoni Mascort, membre del mateix centre d'estudis entre 1966 i 1973 (entrevista realitzada el 8 d'agost de 2013, format MP3, durada: 1h 46").
- 1.2 Josep Cantó, personatge rellevant de l'Agrupació Filatèlica i Numismàtica de Llagostera que va tenir un paper rellevant durant es anys '60 mentre el Centre d'Estudis era encara una secció d'aquesta agrupació (entrevista realitzada l'11 d'agost de 2013, format MP3, durada: 1h, 33', 46").
- 1.3 Narcís Soler i Masferrer, Catedràtic de Prehistòria de la Universitat de Girona. Realitzà la seva tesi de llicenciatura l'any 1973 sobre les troballes arqueològiques que conservaven els diferents membres del Centre d'Estudis Històrics de Llagostera, la tesi va ser possible gràcies al seu mentor Pompeu Pascual (entrevista realitzada el 31 de juliol de 2013, format MP3, durada: 59' 10").
- 1.4 Pompeu Pascual i Coris, Doctor en medicina, fou el President del Centre d'Estudis Històrics de Llagostera entre l'any 1966 i el 1973. Conserva un inventari fotogràfic inèdit d'algunes de les peces més rellevants de la col·lecció del Centre d'Estudis. Fa diverses referències a Esteve Fa com a un dels més grans erudits del grup; Pompeu Pascual fou qui conscient del valor històric i patrimonial del centre i les seves troballes, les féu estudiar i documentar per Narcís Soler (entrevista realitzada el 2 de setembre de 2013, format MP3, durada: 1h 44' 39").
- 1.5 Emilia Mascort i Espinet (vídua d'Esteve Fa i Tolsanas), membre del Centre d'Estudis Històrics de Llagostera, sense tenir un càrrec concret en el centre, Emilia Mascort fou la persona de confiança i companya sentimental i d'estudis d'Esteve Fa. Conserva gran quantitat de documents relacionats amb Esteve Fa i el Centre d'Estudis que comenta en l'entrevista. (Entrevista realitzada el 4 de setembre de 2013, format MP3, durada: 1h 26' 40").
- 1.6 Josep Albà i Matamala, va ser membre i interventor del Centre d'Estudis Històrics de Llagostera. Tot i que no recorda gran cosa sobre les excavacions, contextualitza el centre a la Llagostera dels anys '60 i '70 i parla de dos jaciments: Sant Llorenç i Maiena. (Entrevista realitzada el 4 de setembre de 2013, format MP3, durada: 1h 26' 40").

ANNEX 2.

**Documents relacionats amb el Centre d'Estudis Històrics de Llagostera
cedits per Pompeu Pascual**

(En format PDF i JPG inclosos en el CD adjunt):

Annex 2. Documents relacionats amb el Centre d'Estudis Històrics de Llagostera cedits per Pompeu Pascual

(En format PDF i JPG inclosos en el CD adjunt):

- 2.1 Carnet del Centre d'Estudis Històrics.
- 2.2 Fitxa de l'Inventari.
- 2.3 Circular de difusió de l'Associació.
- 2.4 Entrevista a Esteve Fa (Fulletó del CEHLL).
- 2.5 Exposició de les troballes, 18 de novembre de 1966, a l'aparador de Can Llinós (imatge).
- 2.6 Retalls de premsa sobre les troballes del Centre d'Estudis Històrics de Llagostera, extrets del diari *Los Sitios de Gerona*: 13 de gener 1967, p. 6; 15 Abril 1967, p. 6; 5 maig 1967, p.6; 21 de maig del 1967, p. 8; 11 juliol de 1967, p. 7; 27 de setembre de 1967; i el 17 de juliol de 1968, p. 3; 7 d'octubre de 1972, p. 3; 17 de febrer de 1970, p. ?.
- 2.7 Inventari Fotogràfic de les peces arqueològiques més destacades del Centre, fotografiades per Narcís Soler en el marc de la seva tesi de llicenciatura, per encàrrec de Pompeu Pascual (entorn l'any 1972-73).

